

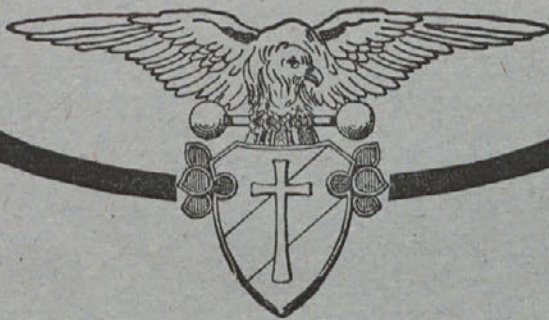
LET. XI.

1918

ŠT. 5, 6.

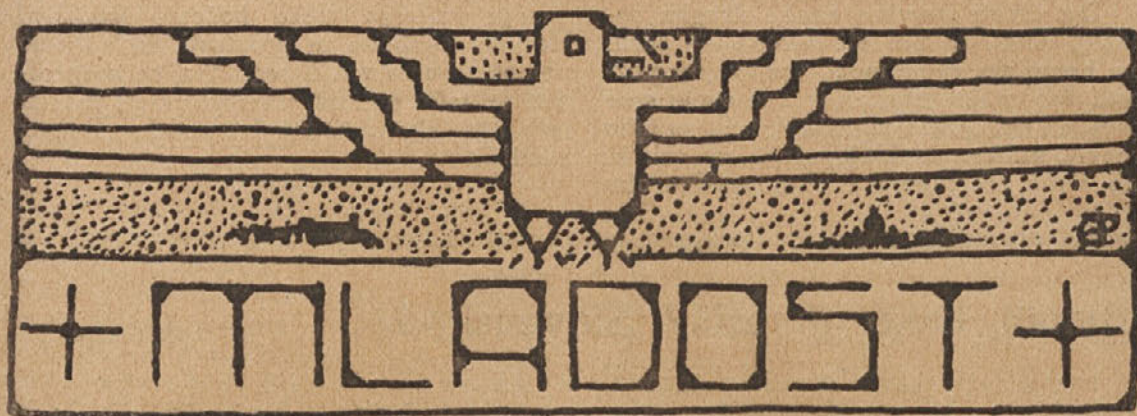
MLADOST

GLASILO
SLOVENSКИH ORLOV

CENA K 5~ ❖ ❖ UREDNIK A. KOMLANEC

NATISNILA KATOLIŠKA TISKARNA V LJUBLJANI

GLASILO SLOVENSkih ORLOV.

ŠTEV. 5, 6.

MAJ, JUNIJ 1918.

LETNIK XI.

Svoboda in prostost.

Ivan Naprej.

Ko je Bog ustvaril prva dva človeka na zemlji, jima je rekel: »Rastita in množita sel« Dal pa je jima tudi svobodo, prosto voljo, da sama lahko ukrepata v svojih sklepkih in delata načrte, da nista odvisna morda od kakega bitja kot ponižana stvar, ki bi njima stavila ovire na njihovih poljih, posebno pa, da odločujeta sama o svoji usodi. Bil je torej božji namen, božja volja, da se razvijata v vsem blagostanju, napredku in kulturi.

Kar pa je Bog hotel, da delata prva dva človeka v božjo čast in blagor samima sebi, isto je hotel tudi njunim potomcem. Hotel je, da bi se razvijali vsi narodi v kreposti, napredku in blagostanju.

Ozrmo se na božjega Odrešenika. On sam, Bog, ni poznal sovraštva. Ljubil je ljudi, kakor more ljubiti le najvišje bitje. Ni poniževal ali preziral majhnega, revnega ljudstva, temveč smililo se mu je in voljan je bil pomagati vsakomur in ob vsakem času.

Tudi naš mali slovenski narod je ustvarjen od Boga, ima pravico živeti in delati za srečo samemu sebi. In ker to more delati, zato pa hoče tudi prostosti, svobode, da se more prosto gibati. Kje pa je odločeno, da bi ravno naš narod moral biti tako preziran od drugih? Ali ni to pogansko, to zaslužjenje naroda, naroda, ki mu je Bog dal iste pravice, isto svobodo, kakor drugim? Da, pogansko je to! Svobode hočemo, prostosti hočemo, borimo se za to, in ker se borimo za sveto stvar, jo tudi dosežemo.

Majniška deklaracija. Kako je ta vplivala, kako razveselila vse jugoslovanske narode, kako jim raziskrila obraze, kako jih navdala z upanjem. Vstal je med nami narodnjak, krepak po naravi, a še krepkejši in večji po duhu — naš veliki Krek. Šel je od nas, a njegove ideje so ostale med nami. Dokazal je nam in dal potrdilo, da moremo, da tudi moramo živeti, da moramo doseči svobodo in prostost enako drugim narodom. Pokazal nam je, da se moremo tudi mi svobodno razvijati za procvit, kulturo in blagostanje v naši jugoslovanski državi pod žezlom slavne habsburške dinastije.

Ali je morda ta misel samo enega človeka! Nikakor ne. Poglejmo, kako se ves slovenski narod zavzema za to idejo. Ne samo stari očetje doma, ki jih že tare sila let, ampak tudi naši sinovi in bratje na frontah v ognjenem dežju krogel. Oni vedo, za kaj se bojujejo, kaj branijo. Poglejmo naše žene in dekleta! Kako so vse ene misli, kako skupno idejo imajo vse, kako tekmujejo med seboj v podpisovanju pol, kako posvečujejo vse svoje moči za našo jugoslovansko državo.

In kdo je tisti, pri katerih se je tudi med prvimi vzbudila narodna zavest? Ali ne morda med Orli, pri kmetskem ljudstvu? Da, naš Orel je tisti, med katerim se je pojavila narodna zavest, živeti v prid svojega naroda, za njegov procvit, za svobodo. Oni so tudi, ki so med prvimi začutili ozko vez, ki jih je vezala leta in leta. Imejte zavest, bodite ponosni, da ste Orli!

Da, živeti moramo enako drugim narodom, delati za procvit naroda, — združeni bomo vse svoje moči, vse svoje zmožnosti, vso svojo ljubezen in vse svoje srce posvečali naši jugoslovanski državi, za njen procvit, kulturo in blagostanje, mi vsi, ki smo seme izkrvavelega naroda. Oporoko

našega velikega moža hočemo izpolniti! Hočemo svobode in prostosti, in z božjo pomočjo bomo vse dosegli. Naj se nasprotniki še tako upirajo, stavba, ki je zidana na trdni skali, se ne bo podrla. Bog z nami!

Prijatelj, kako govoriš? Slovensko?!

Ivan Pregelj.

Imel sem že nekajkrat priliko, govoriti z našimi rezervisti, vojaki in mladeniči, ki so prišli na dopust. Vesel sem vsakega našega človeka-vojaka, kadar pride na dopust, vesel sem celo tedaj, če postane pri vinu malce netečen in hvalisa in bramarbazira, kakor sloviti junaki rimljanskih in poznejših iger, pravi miles gloriosus — hvaleči se vojak. Naj ima to svoje veselje, naj malo pobaha s svojo hrabrostjo, naj se celo zareče in prav po vojaško nehote zakolne ali se kakorkoli izrazi surovo, vse mu rad odpustim, vesel sem ga. Enega pa ne morem in ne smem odpustiti. Prijatelj gori, prijatelj dol! Če govoriš slovensko, govori zares slovensko. Kaj vruga brigajo mene tvoji »pefeli«, »šturmi«, »logarji«, »berajtsaft«, »abcugat«, »meldat« itd. itd.

Preprostemu, neukemu črnovojniku ne zamerim toliko. Predvsem zamerim izobraženejšim, ki so tozadevno tudi najslabši. Jezik vojaške komande se jim je naravnost priljubil. Čeravno berejo slovenske liste in znajo slovensko besedo, ne! Raje rabijo tujko, spačenko, imenitno se jim zdi tako. In če le morejo, hej, kar celo nemško jo udarijo...

Kar se godi za časa vojske tako očitno, da nevojaka, ki ni vaje vojaškim izrazom, naravnost vznevoljuje, to se je godilo in se godi med vsemi slovenskimi stanovj povprek: Strašno spakedrano in s tujkami natrpano slovensščino govorimo! Brez potrebe, iz same udobnosti, v nekaki površnosti. Preprosti človek rabi spačene tuje besede, ker je tako vaje, izobraženec jih rabi deloma, da je videti, kakor bi govoril po domače, deloma pa iz nekakega ču-

nega sramu pred lepo slovensko književno besedo. To nam je tako v značaju. Pa prav ni! Zakaj ima Nmec svoj patos? Zakaj Francoz? Sram ga bodi, ki se sramuje lepe in dobre književne besede. Sram naj bo pa tudi one, ki pišejo za ljudi, pa tako, da ne pišejo narodove slovensčine, temveč tujo, prevedeno. Sram vse one, ki pri svojih govorniških nastopih zanemarjajo lepoto slovenskega sloga, sram mene in tebe, če v konverzaciji, v pogovoru govoriva tako, da je najina govorica zmes slovenske kaše in nemških, laških in še drugih ocvirkov. Vsaj na Kranjskem, v Ljubljani se potrudimo meščan in kmet, gospod in gostilničar — ne birt —, da bomo v čisti govorici prednjačili. Od nas se bodo učili naši obmejni brati na Koroškem in Goriškem. Štajerci sami — se mi zdi — imajo v tem oziru dokaj več narodne zavesti. Najgrše govorijo, seveda, ponekod po Goriškem. To je slovensčina nekaterih krajev v okolici Gorice in Trsta. Nikakor pa ne zahajamo iz ene slabosti v drugo. Preknjiževno se izražati zopet ni lepo in me naravnost znervozí slovenska govorica, ki je teatralno književna. Spretna pot še vedno dobra pot.

To sem moral povedati, mladi in stari Slovenci! Naši potomci in zanamci naj podedujejo od nas in se od nas nauče pravega, čistega slovenskega jezika, ki je lep, bogat in sposoben najvišje vzgoje in ga nam je Bog dal, da se izražamo v njem in so v njem naše matere molile in govorili junaški naši dedi. Ne kdor poje: Slovenec sem, Slovenec sem, kdor govori jezik svojega očeta, bo vreden sin matere Slovenije. Tako bodi!

Da je naš apostol dr. Krek pozdravil veliki načrt, organizirati slovensko mladino v Orlu, je bilo brezdvomno sad njegovega natančnega poznanja človeške, predvsem mladeničeve duše. Gledal je v srca slovenske mladine, videl, kolik bo idealizem teh ljudi, ko spoznajo svoje vzvišene cilje. Res je mlada kri včasih nora, mladenič igrača zlobnega sveta, a še nekaj je mladost, kot je dejal nedavno naš urednik: nihče ni tako blizu Boga kot ona. Neizkušena je, a seboj na svet je prinesla toliko dobrih pralastnosti, da mora biti posvetna roka močna, da jo razočara. Med drugim ji je vsajena ljubezen, tista ljubezen, ki dela včasih čudeže. Zato je Krek s samozavestjo gotove zmage toliko zidal na mladino. In ni se motil, vsaj voljo imamo, da pokažemo, da se ni motil.

Svetovna vojska je. Prinesla je nebroj sprememb. Mladost je šla pod zemljo, starost na dan. Toli zaničevana starost je zadobila svoje dostojanstvo, ki ji gre. Mladosti so odkazali najslabši prostor. Koliko mladeničev še živelo ni, a že so umrli za domovino, katera jim ni ničesar dala, vzela pa vse. Brez števila onih, ki so mislili samo dobro, gledali zgolj lepo — tedaj je pa padlo za grinjalo in vsa dolga šola zadnjih let o dobrinah človeškega napredka, o velikem 20. stoletju, je bila na mah po-teptana v prah. Idealizmu, ki je dajal hrano njihovemu navdušenju, ki je netil požrtvovalnost, se je rogal nauk o sili in moči. Naj se poskusita, kdo je močnejši. In še danes, v četrtem letu vojne, se oglašajo ljudje in pridigujejo, da se vклонimo premoči, naj upoštevamo konstelacijo razmer, naj smo oportunisti. Mar je bil ves naš idealizem prazen fantom, votla lepo doneča beseda, samo limanice, da se vjamejo nanje kalini? Mar smo nastavljali limanice in vjeli same vrabce!

Življenska doba vsakega posameznika je tako kratka, svetovna politika pa preoblikuje svet komaj enkrat vsako stoletje, tako da človek stopi nenadoma pred svetovni forum nepripravljen, brez predizkušnje, s popolnim nepoznanjem razvojnih tendenc velikih dob. Veliki, zgodovinski momenti najdejo male ljudi. Zgodovina, poleg vsakomur lastnega razuma edina učiteljica, na katero se obračamo v podobnih trenutkih, ta je še vedno kolikor toliko sleparska, politično pobarvana, pristranska, otrok svoje dobe, največkrat odtis sile in moči. Kako drastičen vzgled

za zadnjo trditev nam nudi vpogled v časopise in revije avstrijskih Nemcev. Res ni prisegati na časnikarska poročila, saj teh tudi ne mislim. Opozarjam le na razne informativne članke, na zgodovinske, politične, gospodarske in druge znanstvene razprave. Pomislimo, da ljudje, ki sedaj razpravljajo o bodoči Avstriji, ki informirajo svet o zunanji politiki, razmerju narodnostnih sil, o državo ohranjujočih in vzdržujočih elementih, da nam bodo i ti pisali po vojski zgodovino, da bo slednja baš tako prikrojena kot najmanjša razpravica kakega vseučiliškega profesorja o Ukrajini, o Albaniji in naši nalogi, katero moramo iz same ljubezni do albanskega prebivalstva tamkaj dovršiti.

V borbi sil je naš narod majhen in gotovo se ne sme zanašati na svojo fizično moč, saj čez to on niti ne razpolaga. Ni pa sila, kateri mora robotovati, taka, da se ji moramo slepo ukloniti. Tej sili postavimo nasproti moralno silo, silo pravice in resnice, silo idej, ki preoblikujejo vekom lice. Tu je naša moč. Ponosni smo nanjo in zato ne razumemo dela onih, ki tako podcenjujejo sebe, ki v strahu, da se bodo v bodoči Jugoslaviji teptali naši večni ideali, stojijo na strani, majejo z glavo, kažejo s prstom na zmaja, ki nas bo požrl, in nam očitajo, da si kopljemo grob. To so ljudje, ki so pozabili, kako smo bili nekdanj močni; ljudje brez korajže in spomina, brez vere v našo stvar. Kaj smo stali na tako trhljih nogah, da nas odnese prvi hudournik? Kaj si nismo vzgøjili širom naše domovine toliko zavednih ljudi, da bi bili zmožni kljubovati satanu še nadalje? Če si jih nismo, naj nas vzame vrag ali pa sam Nemec. Mar ne razpolagamo več z armado? Uboğa država, ki ima armado, da nad njo obupa generalni štab. Sila, ki nas tlači, ni nikaka vis maior, zato v boj do zadnjega moža. Tudi fizično smo močni. Naš jugoslovanski narod dozda ne pozna boleznih hiperkulturnega napredka, zdrav je. V bodočnost gledamo z mirno vestjo. Razpolagali bomo z vojščaki, kot zdaj. Ne bo pa tretjega, ki bi nas izkoristil, ki bi se nam smejal, ko bi bili bratomorni boj. Ne bo Germana, da bi trgal kos za kosom od našega živega mesa.

Naše cerkvice so vedno polne in po tem sodimo slovenski narod! Ne delajmo umetno brezvercev! Če smo se organizirali v politični stranki in raznih društvih, smo storili to iz preventivnih ozirov, slu-

teč, če bo šlo tako naprej, bomo postali polagoma žrtev politike katoliškega liberalizma, one politike, ki se trudi sprijazniti resnico z lažjo, Boga zbratiti s hudičem. Zato še dolgo ne obsega orlovska organizacija vse mladine. Med Slovenci je še nebroj sprejemljivih src, ki hrepene po toplih žarkih solčne luči. Pritegniti vsa ta srca nase, v svoj krog, je ena mnogih nalog naše organizacije. Tla so plodovita, zemlja bo obrodila obilen sad, nismo obupali nad svojim narodom.

Če koraka danes slovenski narod združen v boj za Jugoslavijo, pozdravljamo iz vsega srca. Napredek našega naroda je zgolj v svobodi. Matematično je dokazano, kdaj bo izginila s pozorišča slovenska Koroška, če bo šlo tako naprej. Koroški Slovenci, naši bratje, ki imajo isto vero, istega očeta, naj postanejo žrtev nemške sebičnosti in krivičnosti? Ko bo zavojevana tužna Koroška, smo na vrsti mi Kranjci in šlo bo sistematično dalje do morja. Če bo pri tem trpela tudi vera in ali bo lahko v takih razmerah pastirovati, na podobna vprašanja ni težko odgovarjati. Na jasnem smo si. Naj se ne ponovi nikdar več, da bi Slovence vlačili po ječah, pljuvali nanj in zaničevali samo zato, ker je zvest materinemu jeziku. Hočemo-li se zadovoljiti s prazno tolažbo, da bo boljše, mar smemo upati, da se bo spremenil sistem, da posta-

nemo ravnopravni? Prevečkrat smo bili razočarani, saj vsa tragedija jugoslovanskega naroda se je baš takrat doigravala, ko so naši junaki krvaveli za isto domovino, za istega carja. Tako usodepolna, bridka presenečenja hočemo prihraniti svojemu narodu, svojim vnukom. To je pa edino možno v svobodni jugoslovanski državi. Fantje, ali je med nami kdo, ki ne ve, kaj je naša majniška deklaracija, naš narodni postulat. Ves jug je v ognju. Kje je vzplapolal ta plamen? Ponosni smo na svoj narod. Kresovi, ki so zagoreli na gričih jugoslovanske zemlje, ne bodo ugasnili. Svetili bodo daleč na Balkan. Naša brata sv. Ciril in Metod sta prišla z Balkana, mi hočemo ponesti katoliško blagovest na ravno isti Balkan. Padle bodo umetne meje, objeli se bomo bratje po bratovsko. Naj nam grozijo z veleizdajo, z vislicami in bajoneti, mi ne odnehamo. Mladina hoče biti avant-garda v boju za Jugoslavijo. Mi se je ne bojimo, ne, mi je želimo, hrepenimo po njej, mi jo zahtevamo, ker velika je naša moč, brezmejno naše upanje, globoka naša vera in nepremagljiva ljubezen do tlačenegega in zaničevanega naroda.

In vstalo je kot zvok fanfar
in vzplalo je kot silen žar
od vsepovsod...
Jugoslavija... in ta prihaja.

Črtice.

Š. Klas.

Na dopustu.

Dopust. Koliko tolažbe in srčnega hrepenenja vsebuje ta beseda! V današnji pokvarjeni dobi se pri vojakih nobena beseda ne izgovarja tako spoštljivo in iskreno kakor ta. Ta beseda napolni trpeče srce s tolažbo upanja ali pa mu vzbudi nepozabne spomine. In to po pravici. Ko se vojaku izroči dopustnica, se mu zdi kakor ptici, ki so jo izpustili iz kletke. Ves svet mu je sedaj odprt, začuti nehote, da je sedaj tudi on član svobodne človeške družbe, da sije solnce tudi njemu.

Po dolgem času se mi je posrečilo, da sem dobil teden dni dopusta. Življenje, ki se mi je zdelo poprej mrtvo in brez čara, mi je hipoma oživelo in me pobožalo z mehko roko, smehljajoč se mi nasproti kakor nikoli poprej. Začutil sem zveži zrak svobode in krepko sem dihnil vase blagodejno sapo. Kmalu bom doma v družbi prijateljev, da jim povem, da sem še živ, da sem vztrajal, da mi v srcu ni ugasnil spomin na

nje in njihove vzore. Koliko jim bom imel povedati, koliko jih povprašati!

Poiskal sem skromen prostor v kotu voza polnega vojaškega vlaka in računil, koliko ur bo treba, če bo šlo po sreči, da bom izstopil na domači postaji. Vdal sem se spominu na dom in znance in v duhu videl in čutil, kako se bom odpočil med njimi, kako se bom nasrkal nove moči za nadaljnje boje. Noč je bila zunaj in v vozu je bilo temno kakor v rogu. Sedel sem v kotu pri ubitem oknu zavil v svoj plašč in se nisem menil za druge, ki so imeli svoje pomenke. Sempatje se je začula kaka bolj krepka kletev, kadar je kdo pohodil tovariša v temi, ali si skušal na njegov račun urediti sedež. Moji sopotniki so bili različni ljudje in bili različno razpoloženi. Nekaj jih je šlo na dopust in ti so se kmalu našli in živahno razpravljali o tem. Nekaj jih je šlo v bojno črto. Ti so sedeli molče in se niso zanimali za svojo okolico.

Zraven mene sta sedela dva mlada

fanta in ko smo se že vsi skupaj nasedeli in namolčali, sem pričel pogovor z njima. Bila sta doma na dopustu tam blizu Dunaja in sedaj se peljeta nazaj tja na soško črto, kjer skupno že par let prenašata vse vojne težave. Poznalo se jima je, da sta otožna in da sta težko zapustila dom. Začutil sem takrat, da bom čez nekaj dni tudi jaz imel v srcu tak občutek in sem ju skušal tolažiti.

»Bog bo dal, da bo enkrat konec vojne in takrat se vrnemo domov vsi za trajno in se bomo s tem večjo ljubeznivo oklenili doma. Kako pa se Vama sicer dopade v naših krajih, kako sodita naše ljudstvo?«

In pripovedovala sta mi o mojih rojakih, kako sta poprej malo slišala o njih in še tisto je bilo slabo. Mislila sta, da je ljudstvo po Kranjskem in Goriškem divje in neizobraženo. Sedaj pa sta že večkrat imela priliko spoznati plemenito srce naših ljudi in spoznati junaštvo naših vojakov. Tu so čisto drugačni kraji in ljudje kakor so bili v Galiciji! Tako krasni kraji in tako nadarjeno ljudstvo, a tako malo zavedno in ponosno, da bi si znalo ohraniti svoj narodni značaj tudi na zunaj. Če se vozi tujec skozi to lepo zemljo, dobi komaj vtis, da živi tu ena narodna skupina, ki nima volje in veselja do samostojnosti.

Bilo mi je težko pri srcu. Dobra fanta sta bila, a nisem mogel drugače, kakor dopovedati jima, kako naš narod hrepeni in želi svobode in kako zlasti v zadnjem času zahteva svojih pravic. Majhen je ta narod, a zemlja diši tujcem. Niti te drobtine ne puste v miru, da bi se razvijala po svoji volji in postavi. Od ene strani pritiskajo Nemci, od druge Lahji in z denarjem in silo pretvarjajo našo sveto zemljo v svoje namene. Na ta način ljudstvo doslej še ni moglo doseči svojih pravic na svoji zemlji, ampak z žalostjo smo mogli gledati, kako so trgali kos za kosom od našega narodnega telesa in da so imeli že preštete dneve, ko bo zginila zadnja sled domačega naroda. Toda ta narod ima v sebi več življenske sile, kot so mislili. Videl je, da so ga v fronti in pri vseh dajatvah upoštevali kakor druge in si je zaželel enakopravnosti tudi drugod. Zato sedaj trka na merodajna vrata in ne bo poprej jenjal, da se njegova zahteva izpolni.

Fanta sta poslušala in se čudila. Nista mi ugovarjala, kajti marsikaj, kar sta sama videla in slišala, sta primerjala s tem in se je ujemalo. Odslej bosta opazovala naš svet v drugi luči!

Ko je pripihal vlak do naše narodne meje, ko sem iz vlaka pozdravil naš Šentilj, sem omenil, da do tukaj še danes sega naš svet, včasih pa je še veliko dalje, gori do Gradca in še čez. Izrinili so nas iz teh krajev in danes samo potvorjena imena in sempatja ohranjene ljudske navade pričajo, da so nekdam po teh krajih mirno in pošteno živeli naši očetje.

Fanta sta se čudila, mi deloma potrdila, dasi se jima je zdelo marsikaj novo in neverjetno. Ko pa sem okrepil svoje trditve z izjavo, da sem bil toliko in toliko časa v Gradcu, da sem bil tudi v Nemčiji in Švici in povsod našel tozadevnih dokazov, mi nista nič več oporekala.

Med tem je že vozil vlak po naši domovini in srce mi je plalo od veselja. Tako lepa se mi še nikoli ni zdela kakor to pot, ko so jo odevali prvi solnčni žarki prihajajoče spomladi in sem jo gledal v luči prostosti! Zdelo se mi je, da to solnce pomladno, ki mora priti, prinese seboj tudi rešenje, tudi svobodo. Danes jo oklepa kakor železen obroč tujec in dela mnenje potujočemu občinstvu s svojimi znaki. Ali doba nasilnosti in zvijače bo minila in takrat bo naš narod tudi prosto zadihal.

Tako sem rekel tovarišema in sta mi pritrdila:

Ne obupajte! Mladina, ki se bori danes iz čistega idealizma, ki ne pozna zlobe in imperializma, bo dala svetu v miru nov pečat. Za pravico se borimo in za pravico bomo zmágali in pravico bomo znali potem tudi braniti. Stare spletkarje, ki so ob vojski in miru na račun prepirajočih se narodov ugodno živeli in delali mastne kupčije, vojska ne bo ničesar naučila. A prišli bomo domov mi, ki smo krvaveli in se šolali v vojni šoli, in bomo govorili mi.

Tako sta rekla mladeniča in iskreno sem prosil Boga, da bi zmágal čut pravice in resnice pri vseh, pri vseh, ki bodo gradili novo domovino, ki bo blagoslovljena in srečna samo, če bo v njej vladala pravica.

Kako sem se imel doma, kaj smo sklepali prijatelji in kako se zabavali, o tem ne bom pripovedoval. Ko sem se čez teden dni vrnil nazaj v Dunajsko Novo mesto, sem bil ves prerojen. Vse težave, ki me čakajo, so se mi zdele igrača. Dobil sem tu novo obleko in vso opremo za boj. V boj, še enkrat za pravico, za svobodo, da čim preje zasije solnce sreče in miru v celi naši skupni domovini in njegovi topli žarki združijo vse ljudi in vse narode Avstrije k novi, srečnejši bodočnosti!

Moji tovariši.

Na poti svojega življenja sem srečal že dosti ljudi, s katerimi sem imel opravka. Vsak človek ima svoje posebnosti in če bi hotel presojati te posebnosti in jih opisovati, bi me stalo preveč nepotrebnege dela. Po moji sodbi je mnogo ljudi, kateri na človeka ne napravijo nepozabnega vtisa, četudi je bil z njimi v tesni zvezi. Odvisno je to pač od razmer in prisrčnosti ene ali druge osebe. So pa ljudje, ki se spominjam nanje v samotni in zapuščenosti in jih nosim v srcu zaradi te ali one dobre lastnosti.

Najbolj živo se mi je vtisnil spomin na Jožeta. Še ko sva bila doma, sva iskala drug drugega in si bila prisrčna prijatelja. To prijateljstvo je pač imelo svoj vir v društvu. On ni iskal pri društvu časti ali brezplodne zabave. Razumel je pomen društva bolj, kakor vsi drugi in na ta način si je svojo voljo utrdil. Pozneje ko sem taval po svetu, naju je usoda tudi v tujini združila nehote in nevede. In sedaj, ko smo fantje razkropljeni po celem svetu, sem bil srečen, da sem tri mesecé živel v Jožetovi bližini.

Najrajši sem bil v njegovi družbi. Pila sva pol litra in jaz sem gostobesedno razlagal svojo bojazen, kako bo sedaj spremenila vojska to in ono. Iz tega sem prešel na drug predmet in ugibal, bo li še vojska dolgo trajala in bom li tudi jaz moral v fronto. Sem nestalen, premalo zaupam sam vase! Jože je mirno poslušal in zdajpazdaj zinil kako krepko, ki je zalegla za deset mojih. Malo govori, a veliko misli Jože. Zato ga imam tako rad.

V svojih nazorih je neuklonljiv. Z vso silo sem se spravil nad njega in ga skušal vneti za navdušenega pristaša Jugoslavije, ki prihaja. A on mi je na kratko odgovoril, da ga veseli ta reč in ji želi uspeha, a pehal pa se zanjo ne bo, dokler je vojak. Živo sem mu naslikal potrebo, da stopimo vsi možje in fantje na krov, da vsaj sprejemamo uspehe in ideje, če jih že ne moremo dajati. Ali ganil ga nisem. Zavzel se je, da dokler bo vojak, ne bo ne delal ne mislil politično. Politika je največja nesreča. Ona dela sovraštvo in razprtije. Zaradi politike se kregajo sosede, čeprav včasih ne vedo, za kaj gre. Omenil sem mu zopet, da to ni tiste vrste politika, kot doslej, da gre sedaj za bití ali ne bití. Pa njegaj ni bilo treba učiti. Bolj razume to reč kakor jaz! Pa če razumeš, sem mu spet rekel, potem boš vendar za stvar vnet; saj je končno greh, če bomo sedaj mlačni, ko

gre za to, da stremo stoletno krivico. Jaz sem vojak in imam sam s seboj dosti dela in misliti. Ko boš ti četrto leto služil in imel toliko izkušenj o pravici in velikodušnosti kot jaz, tudi ne boš čakal, da ti drugi prinesejo srečnejšo bodočnost. Stvar me veseli in jo pozdravljam, a vnet ni treba, da bi bil. Zaradi njegove vneme gori ali doli, se bo vseeno izvršilo, kar se ima izvršiti. Ko bo enkrat doma in če bo videl, da bodo res tam vladale zdrave razmere, potem bo stopil tudi v krog borilcev, če bo treba. Če pa bi sedaj opazke delal, pa bi se osmešil, ker koristilo to ne bi nobenemu.

Jaz sem ga zmerjal, da je tak, a zaman. Tebi ne branim, pravi, če imaš kaj duševnega užitka od tega, bi bil neumen, če bi se ne gnal za to. Mene pa to ne razvedri, ampak razjezi. Čemu bi si kvaril dobro voljo, v kateri živim pri pogledu na svetovni trg, kjer barantajo židje za pravico in resnico in so te drage stvari že desetkrat prodane, predno pridejo do nas, da se vnamemo zanje.

V gotovih stvarih je trd kot kamen. Včasih pa mehak in nežen kot otrok. Edino, kar imam resnično dragega na svetu, je spomin na moje stariše in spomin na nepozabne fantovske sestanke pri Orlu nekaj. Stariši in Orel so me vzgojili, sam pa opazujem svet. In če sem tak, kot bi ne smel bití, ni to moja krivda. Tako mi odgovori končno in zdi se mi najbolj modro, da govorim o čem drugem, kjer se zopet razvname in modro sodi.

Tak je moj prijatelj Jože, na katerega mislim često sedaj, ko sva se ločila in želim iskreno, da bi se še kdaj sešla in napravila načrt za skupno delo v mirnem času.

Pilot.

Ko sem prišel v Dunajsko Novo mesto, sem našel tu novih tovarišev, kateri so pri stotniji itak vzbujali pozornost zaradi svojih »čudnih« imen, katere Nemeč tako težko izgovarja. Grampovčan, Medžovec, Smrečnik in Lipoglavšek. Kadar se pri nastopu kličejo imena, vselej se zabavam, ko vidim trud desetnika, ki ne ve, kakó bi izgovoril, da bi bilo prav. Često ime popači in ko se nihče ne oglasi, kliče, ugiblje in popravlja vnovič, da pogodi pravilno.

So pa tudi zanimivi in ima vsak svojo posebnost, ki me zanima.

Grampovčan je pilot in je z dušo in telesom vdan letalstvu. Njegove misli se sučejo noč in dan samo po zračnih višavah. Najbolj srečen je, kadar leti s svojim aparatom visoko v zraku in se mu zdi, da

uživa užitek novega sveta, kateri je za večino človeštva nepristopen. Nevarnosti se ne boji, kajti izkušnja ga uči, da umrje več ljudi na zemlji, kakor v zraku —. Zaradi svoje spretnosti je bil odlikovan in zadnjič poslan v Krakovo kot učitelj letalstva.

Ko sva govorila o tem, mi je navdušeno pravil, kako bo ta stvar še enkrat znamenita in praktična. Kako bodo ljudje letali po zraku kot ptiči na izprehod in na potovanja. Jaz pa sem zmajeval z glavo in pripomnil, da ljudje nore. Človeka je Bog ustvaril za na zemljo, ptiča za v zrak in ribo za v vodo. Kadar kdo po nepotrebem prestopa meje, ki so mu določene od Stvarnika, gre sam v pogubo. Na zemlji je došti prostora za vse, samo ko bi ljudje privoščili živeti drug drugemu. On pa se ni dal ugnati. To je sad človeškega duha, ki ne miruje, ki vedno stremi za novimi iznajdbami, da tako dokaže, da je končno le človek kralj vsega stvarstva. Človek živi danes tudi v vodi, zakaj bi v zraku ne smel?

Kadar sva govorila o letalstvu, mu nisem mogel do konca. Sicer pa mi tudi ni pristojalo, da bi kot novinec sodil.

Drugače pa se povsem loči od drugih pilotov. Za razuzdanost in pohajkovanje mu ni. Če ima kakega poštenega prijatelja, se ga oklene z vso dušo in mu razodene celo svoje srce. Če pa nima take družbe, pa sedi sam na slamnici in čita knjige in študira o zrakoplovstvu.

Začudil sem se nekoč zaradi tega in ga vprašal, katera vez ga drži na tej poti. In odgovoril mi je takole:

»Tudi na mene je vplivala družba in postajal sem od dne do dne bolj mlačen za verske stvari. Da bi delal izjemo pri tovariših, imel sem že premalo moči. Včasih sem se zavedel, kam jadram, in postal sem otožen, a družba me je kmalu razvedrila. Samo spomin na Orla in njegov naraščaj, katerega sem vodil in ljubil iz vse duše, me je pretresal včasih, da sem napravil zopet trden sklep in da nisem še bolj padel.

Imel sem prijatelja, ki mi je bil zelo vdan. In ljubil sem ga kakor brata. Nekoč pa se mu je zgodila nesreča in je padel z velike višine ter obležal ves razbit in mrtev. Ko smo ga vzdignili izpod razvalin letala, sem opazil pod strgano srajco malo svetinjico na zlati verižici, ki jo je nosil okoli vratu kot spomin na obljubo, ki jo je dal pri odhodu svoji materi, o kateri mi je večkrat pravil.

Ta pogled me je tako ganil, da sem zaihtel kakor otrok. Srce pa mi je objelo čuvstvo spoštovanja in ljubezni do dobrega

prijatelja in njegove mamice. Marija ga sicer ni obvarovala smrti, a gotovo mu je poplačala zvestobo.

Od takrat mrzim neslane šale in zabave izprijenih tovarišev in sem vesel, ko dobim kje zvesto srce, ki me razume.«

Ko je odhajal v Krakovo, mi je bilo, kakor da sem z njim izgubil brata. Želel sem mu sto sreč na širnem svetu in mnogo uspehov pri njegovi vnemi.

Ohrani Bog te v cvetju!

Medižovec.

Medižovec mi je postal tovariš po usodi. Skušal sem, da bi mi bil tudi po srcu, pa se mi ni povsem posrečilo.

Nekoč smo v Thalerhofu čakali menaže. Stali smo v dolgi vrsti na mrazu in snegu že četrte ure, pa se še ni mudilo kuharjem, da bi pričeli z delitvijo kosila. Burja je pihala in pod nogami je škripal ledeni sneg in nam množil nervoznost in glad. Čule so se pritožbe in kletvine, kakor je to stara navada pri delitvi menaže.

Takrat pa je stopil iz vrste močan, koščen mož, divje zaklel in jo udrl v kuhinjo. Kmalu so se začuli iz kuhinje močni glasovi: Hudiči, lumpi, faloti, kanalije. — Kuharji so prestrašeni poklicali poročnika, kateri je stvar preiskal in razsodil, da so reš kuharji danes ravnali prepočasno. Medižovca pa je posvaril, da ne sme rogoviliti, če noče biti zaprt.

Takrat sem ga prvič videl in je napravil na mene primeren vtis. Ko sva bila par dni pozneje oba skupaj prideljena k letalcem, sem bil vesel, da bom imel pri sebi tako močnega in odločnega tovariša. Tudi on se je meni hitro privadil, ker sem gledal, da sem vsaj v besedah soglašal z njim v vsem. Tako sva hodila skupaj na potu in potem takoj v Dunajskem Novem mestu in jaz sem ga izpraševala to in ono.

Mož je mizar v Monakovem. Tam se je poročil z Nemko in živel srečno družinsko življenje. Živel je samo za svojo družino in jo ljubil z vso dušo. Sedaj pa mu je vojska razdrila njegovo srečno življenje. In zato se zmerom jezi na njo in na tiste, ki so je krivi. Pri tem ima zelo zmešane pojme in dolži vse. Jaz ga poslušam z zanimanjem, potem mu pa skušam razložiti in mi včasih tudi pritrdi, a često opazim, da samo na videz, da bi mi ustregel. Domačih, kranjskih razmer ne pozna

Po mišljenju je pristaš socialistov, a ne toliko, da bi bil nadležen.

Ker pa se zmerom jezi, imam kmalu dosti pogovora z njim in se ga mislim ogibati. A potem pa vidim, da dobro izhajam v njegovi družbi, ker si zna povsod priboriti vstop in veljavo in mi vse pove, kar je novega v mestu in pri stotniji.

Včasih sem ga silil, naj gre z menoj v cerkev, a ga nisem spravil. »Dobro, če te ne veseli, me pa počakaj v gostilni,« mu pravim. In res, nekaj časa sedi v gostilni, pa mu postane dolgčas in me pride iskat. Meni se pa takrat še ne mudi in mora tudi on čakati. Nekoč se je zagledal v oltar in se zamislil v mlade čase. In to ga je moralo ganiti. Ko je zadnjič prišel domov, mi je rekel:

»Veš, kje sem bil?«

»Kje neki, pri Radeckiju gotovo?«

»Ne, v cerkvi sem bil!«

Začudil sem se, da bi se ta stara grča kaj omehčala, in radovedno vprašal:

»Kaj pa te je gnalo tje?«

»Veš, mimo sem šel in sem slišal orglje, pa me je nekaj vleklo noter. Notri sem se spomnil na mojo ženo in na mojega sinčka, ki se ravno sedaj pripravlja za prvo sveto obhajilo, in prijelo me je neko neznano čuvstvo. Priporočil sem Bogu mojo družino in sebe in lažje mi je sedaj pri srcu.«

Videl sem, da ni lagal, in sem bil vesel. A tega mu nisem hotel pokazati.

»Že veš, kako ti bolj kaže,« sem rekel malomarno. A vedel je, da me to veseli, in zato mi je obetal, da bo še šel.

Prejšnji teden je moral naprej z 72. »marš« in žal mu je bilo za menojo. Tudi meni je, sam ne vem kedaj, ostala v srcu zavest, da imam rad Medizovca pri vsej njegovi nerodnosti.

Obmejni Slovenec.

Smrečnik je doma iz tistega dela Koroške, kjer se bijejo najhujši narodnostni boji. Toda on se doma ni mogel veliko vnemati ne za eno ne za drugo stranko, kajti kakega posebnega narodnega ognja pri njem ne opazim. Govori neko mešanico tako, da je več slovenskih besed zraven kot pa nemških. Hodil je nekoč v domačo nemško šolo, a tam se ni naučil ne nemški ne slovenski. On je živ zgled, kako pogubno vplivajo nemške šole v slovenskih krajih posebno na take kmetske fante, ki niso posebno nadarjeni.

Vprašujem ga včasih po njegovih razmerah doma in pomilujem koroške Slovence, ki so od vseh strani tako stiskani, ter gledam, kakšen vtis bom napravil na njega s tem. On pa se ne gane, kakor da mu je vseeno, kdo gospodari doma. Zato se

razjezim in ga zmerjam, da nič ne drži na materino govoričo in da se nič ne zna postaviti. On pa se mi nedolžno smehlja in se izgovarja, da je bil doma zmerom na slovensko plat, da so fantje velikokrat nabili Nemce in da je bil že dvakrat zaprt zavoljo tega. Končno tudi mene spravi v dobro voljo in mu kaj berem iz »Slovenca« o Korošcih. To ga vidno zanima, ker je prepričan, da se je to tam doma pri njem zgodilo.

Doma ima namreč lepo kmetijo in mlin ter ni tako neumen, kakor bi ga človek obsodil. Skrbi ga, kako je doma sedaj, ali so zvozili gnoj na pravo njivo, ali je po sreči storila telica. Ko pa dobi pismo od sestre, da ga sicer pogrešajo, a da gre vse po sreči, je od veselja ves iz sebe. Takrat me povabi na vrček piva ali pa mi odreže kos domače svinjine, samo da mu pismo še enkrat preberem in tolmačim.

Ima pa doma izbrano že tudi svojo izvoljenko Pepco, katera mu piše pogosto in iskreno. Pisma so zanimiva in so si zelo podobna. Navadno se začenjajo:

Moj ljubi Valentelj! Najprej ko ti nadalje pišem, te prav lepo pozdravim in ti podam roko čez hribe in doline. Potem pripoveduje o svinjah in kravah, o mleku in žganju, a vsak stavek se končuje s vzklikom: »ker te imam tak čudno rada.« Taka pisma nosi seboj in jih pogosto prebira. Jaz pohvalim punico, da ima krasen slog in da zna lepo postaviti besede. To je dokaz, da si je dobro ženico izbral. Njemu se srce smeje in prosi me, da ji piševa. Zaupa mi in me uči, kako naj postavim besedo, da ji bo bolj v srce segla. Jaz pa napišem tisto in pristavim še kaj drugega in ko mu nazadnje prečitam, je ves blažen in hvali mene in Pepco. Zadnjič mu je poslala zavoj tobaka, mesa, kruha in žganja. Bil je ves srečen in je pozabil na vojsko in druge nesreče.

Učenje pri vojaki mu gre bolj trdo, a drugače ni slab. Je zelo štedljiv, rad hodi v cerkev in se ne skriva pred nobenim delom. Zelo ga imamo vsi radi. Ko vidim njegovo ljubezen do domače grude, spoznam, da on ne bo srečen nikjer drugod kot doma na zemlji svojih očetov, zato čutim tudi jaz zelo nemile usode, ki toliko srcem trga najdražje. In takrat vzdihnem: »Vrni se skoraj mir in nas odreši!«

Žane.

Lipoglavšek je že moj stari znanec. Usoda naju je združila v nežni dobi najinega življenja. Ko sem delal pri mojstru Ribežniku, se je prišel k njemu učiti žane.

Nalogo sem imel, da sem ga uvedel v skrivnosti mizarske umetnosti. Najpoprej sem mu pokazal, kako se prime stružec, žaga in mu teoretično razložil razne lastnosti lesa, kleja itd. Žane me je zvesto poslušal in skrbno pazil na vsako posameznost. Kmalu je znal kuhati klej in počasi se je privadil stružcu in žagi. Mojster je imel veselje z njim in midva sva postala prijatelja.

Takrat smo v trgu ustanovili Orla. Bil je pri ustanovnem shodu tudi Žane in vneto poslušal, kako bo to šlo, in si delal načrte. Pričeli smo s telovadbo in zašumelo je med fanti. Vajenci so se zvečer zbrali v krog na trgu in tisti, ki so bili zraven, so vneto razkladali onim, kako je to prijetno in kako jih to veseli.

Žane je hodil zamišljen. Čutil sem, kaj ga tare, a sem ga tolažil, naj le pridno dela in se dobro uči, potem ga kmalu vzamem seboj v telovadnico. Toda Žane ni mogel strpeti. Vsak dan me je prosil, naj govorim z mojstrom zaradi tega, dokler mu želje nisem izpolnil.

Odslej je bil najpridnejši telovadec. Ni zamudil nobene ure pri telovadbi in ne pri sestankih. Svoje delo je doma z dvojno vneto in pridnostjo vršil, da mu ni mogel mojster ničesar očitati. Kmalu je napravil vklopko in me skoraj prekosil v telovadni umetnosti. Ko smo potem pričeli s tamburicami in igrami, je bil povsod zraven in kazal za vsako stvar mnogo talenta.

Bil je moj najzvestejši brat in najbolj sem mu zaupal izmed vseh. On pa je tudi mene ljubil vdano in mi stal zvesto ob strani vsepovsod.

Minilo je par let. Jaz sem se preselil v Gradec in tam našel novo društvo in delo v njem. Skoraj sem kmalu pozabil na stare tovariše doli v dolenskem trgu. Nekega dne dobim pismo. Žane mi piše, da je dovršil svojo učno dobo in da ga sedaj vleče za menoj. Prosil me je, naj mu pomagam, da dobi delo v Gradcu. Bil sem v dvomih, jeli primerno za tako mladega in nepokvarjenega fanta tako mestno življenje. Končno pa sem uvidel, da se tudi doma lahko pokvari, ako nima primerne in večje roke, ki bi čuvala nad njim.

In prišel je Žane v Gradec in sva bila skupaj. V veselje in ponos mi je bil v »Kresu« in med tovariši. Razvil se je med tem v zalega mladeniča in tudi duševnih vrlin si je nabral in utrdil v njih, da se je znal sam vzdržati na pravi poti. Dobili so se v društvu tovariši, kateri niso delali društvu časti in jim je bilo isto samo v

zabavo. Žane se je ogibal takih tovarišev in o prostem času čital ali se učil na tamburico.

Poslovil sem se tudi v Gradcu in šel naprej v Nemčijo. Žane pa na Dunaj. Tam je pristopil h Kat. rokodelskemu društvu in kmalu našel med novimi tovariši dobrih prijateljev. Pisal mi je o vsem natančno, kako se pripravljajo sedaj za igro, kako hodi k strokovnemu pouku in kam sicer zahaja. Opisal mi je prijetno življenje med tamošnjimi Slovinci v društvu »Straža«. Vesel sem bil njegovih pisem in jih še danes hranim kot drag spomin na dobrega prijatelja Žaneta.

Prišla je svetovna vojska in Žane je moral s prvo »marš« v Galicijo. Bal sem se zanj in natihem prosil Boga, naj ga ohrani. On pa se ni bal. Če bodo drugi prestali, bo on tudi! Pol leta mi je redno poročal, potem pa nič več. Mislil sem za trdno, da je padel ali da je vjet. Nekoč pa dobim dopisnico iz Celovca, da je na poti domov in da se oglasi pri meni. In res je prišel drugi dan. Začudil sem se mu. Na prsih je imel hrabrostno svetinjo, pod vratom pa dve zvezdi; a roka, njegova desnica, — mu je ležala strta v naročju.

Dobil je eno leto dopusta. Roka se mu je med tem za silo pozdravila in moral je nazaj k vojakom. In potem mi je pisal enkrat od tu, enkrat od tam. Ko sem pa tudi jaz povezal culo in šel med vojake, nisem slišal dolgo nič o njem. Gonili so me od tabora do tabora in me slednjič poslali k letalcem v Dunajsko Novo mesto. In tu sem našel Žaneta nenadoma med strogimi obrazi šaržov, ki kakor skrbno oko mačehe, čuvajo na nas navadne vojake.

Žane se ni nič izpremenil. Na obrazu so se mu sicer poznali sledovi prestanega trpljenja, a še zmerom je sijala iz njega mehkoča in plemenitost. Začutil sem se revnega proti njemu in sem mislil, da je že gotovo pozabil na vse nekdanje dogodke. Toda ko sva govorila, me je z velikim zanimanjem poslušal, ko sem mu pravil, kako živi sedaj Orel, kako še zmerom družijo »Mladost« vse dobromisleče. Dal sem mu »Mladost« in se je ves oživel ob njej.

»Poglej,« je rekel, »ko bi ne bilo te-le, in ko bi si jaz že, ko sem bil mlad, ne vzljubil orlovskih idej, bil bi danes nesrečen in brez tolažbe, kakor sto in sto drugih. Tako pa mi je doslej šlo še vse po sreči in tudi danes ne obupujem. In tudi tebi ni treba,« me je tolažil Žane, »če bi obupavali mi, bi moglo na tisoče drugih

tudi.« Bil sem ves srečen, ko sva v pozni noči obujala lepe spomine nekdanjih orlovskih časov.

Toda le malo časa sva bila skupaj. Žane je bil poslan kot poveljnik na neko letalsko opazovališče na Spodnje Štajersko in mi od tam sedaj dopisuje. Iz njegovih pisem odseva odkritosrčnost in ljubezen do poštenega fantovskega življenja. In kadar sem v družbi tovarišev sam s svojimi nazori, kadar obupujem nad bodočnostjo in svetom, so mi ta pisma v tolažbo in me

napolnjujejo z novim upanjem. In zato sem v vsej nesreči in zapuščenosti vesel.

* * *

Take tovariše imam in tako se zabavam. Od vsakega se kaj novega naučim. Vsak ima svojo posebnost in ko se privadimo drug drugemu, izravnamo med seboj, kar nas loči, in smo prijatelji. Toda v srcu ostane, kakor vidim, vsak pravi Orel zvest svojemu vzgojitelju in bo v miru na ta ali oni način koristil domovini.

Bolna družba.

Silvester.

V nekem provincialnem saksonskem listu z dne 2. marca t. l. sem bral pod naslovom: Trajna vojna nevarnost na Vzhodu, jako zanimivo izvajanje. Ne bom navaljal glavne smeri dotičnih, ker »Mladost« ni političen dnevnik, pač pa eno postranskih opazk omenjenega lista. List pravi: S stališča morale ne moremo zagovarjati položaja, ki se razvija na Vzhodu. List je socialnodemokratičen (zmerne, ne radikalne smeri).

»Država ne pozna morale,« je večkrat zaklical pokojni dr. Žitnik.

Kaj je država? Državo tvorijo državljani, država je večja družba ljudi. Človek kot mislec mora biti in je moralen. Isto velja za družbo, za državo. Ako se pa ne drži prave morale, je človek nemoralen. Istotako družba, država. Kar je dobro, moram pripoznati, kar hudo, moram grajati, pa naj bom Evropejec, Amerikanec, Avstralec, Azijec ali Afrikanec. Morala je samo ena — v vseh človeških srcih enaka, morala je odtisek večne božje Dobrote,

Boga samega. — Pripoznati moramo, pravi dr. Ušeničnik v uvodu »Sociologije«, da človeški družbi nekaj manjka, da je bolna itd. Kako odpomoči?

Uveljavljanje moralnih načel zadeva v sedanjih družbah na silne zapreke. Ako sem nakakem večjem mestu, recimo, minister, moram zanikati moralno načelo in delati samo tako, da imam več koristi, več dobim, več zaslužim jaz in družba, ki jo zastopam. Ali je to moralno, to se ne sme vprašati. Moram tako delati, to zahteva sodobna pokvarjenost. — Jasno je, da eno največjih vzrokov, da je družba bolna, je sedanji družabni red. Množe se glasovi, da se mora družba človeštva temeljito reformirati.

Uveljavljanje moralnih načel je temelj reforme. Zaščitnica morale je rimska Cerkev s svojim poglavarjem. Naj bi narodi to pripoznali in blizu smo trajnemu miru. Mir, zlati mir, ni odvisen od zmag, ampak od uveljavljenja moralnih načel v sedanjih družbah, državah. —

Sanje.

T. M.

Bilo je v mesecu maju, v mesecu poezije. Tega meseca sem vedno željno pričakoval, ker je oprostil dušo vsega, kar ji je težilo peroti. Vzdignila se je v višave, srce je bilo veselo in vživalo naravo, okrašeno z blagoslovom Device. Celo v sanjah, ponoči se je sprehajala duša po cvetličnih gredah in po mehkih livadah. Zakaj ni več blaženih majniških obiskov! Tudi v preteklem majniku sem sanjal, toda ne lepih, čistih majniških sanj. Bile so sanje potrte, do skrajnosti ponižane duše. Nevidna sila me je postavila v tujo deželo, pa vendar z znanimi pokrajinami. Bila je lepa, posejana

z velikimi mesti in veličastnimi stavbami, po gričih so se razprostirali vinogradi, med griči in gorami pa globoke doline s sadonosnimi polji, med katerimi so se vile zelene reke kakor srebrni pasi. Vendar pa ni bila ta dežela dežela veselja. Prokletstvo je ležalo nad njo, prokletstvo nad njenimi prebivalci, prokletstvo nad vsem, kar je bilo v njej. Ljudje brez razlike, stari in mladi, moški in ženske, so bili nepopisno plahi, govorili so tiho, skoraj šepetaje, dihali čisto nalahko. Čutili so v sebi moč. Toda bili so podobni mrtvoudnemu bolniku. Vidi svoje telo, svoje ude, ve, da mu jih

je Stvarnik dal, da bi služili njegovemu namenu. Bolnik ostane samo pri gledanju. Svoje volje jim ne more vlti.

Nad nami vsemi je viselo nekaj, kar bi najlažje primerjal srednje visoki, veliki, obokani strehi iz neprodorne megle. Vedeli smo, da je za ono meglo solnce, da bi samo eden njegov žarek vlil pogum, oprostil našega duha, naši volji dal zapovedovalno silo. Meglena streha je bila neprodorna, naša volja vklenjena in suženjsko pokorna.

Nevidna sila me je postavila v ozko, dolgemu hodniku podobno vdolbino ob široki cesti. Po tej cesti je hodila cela procesija ljudi trpinov. Vsak obraz sem pregledal, iz vsakega očesa sem skušal brati kakor iz najresnejše knjige. Pri vseh sem bral isto. Zavedali so se velikega trpljenja, suženjstva, ki jim je utisnilo večno znamenje najnižkotnejšega ponižanja njihovega telesa in njihove duše. Tudi jaz sem se tega zavedal. V oprostitev nisem niti z mezincom ganil.

Nasproti mojega hodnika tik ob cesti je stala miza, okoli nje pa nekaj gospodov. Bili so že bolj v letih, nekateri suhljati, drugi debelejši in so nosili špičasto brado. Obleka je bila črna, telovnik globoko izpodrezan, srajca snežnobela, pod vratom so pa imeli črno ovratnico. Njihovi obrazi so izražali ledeno oholost in nepopisno krutost. Trpljenje in plazenje ubogih trpinov jih ni ganilo. Njihove geste so kazale, da je samoobsebi umevno, da jim služi ta nesrečni rod, da so mu oropali njegovo voljo, njegovo človeško dostojanstvo, so smatrali za nekaj dobrega. Ti gospodje so sedeli brezbržno pri mizi in ravnotako brezbržno igrali. Igrali pa z velikimi, štiroglatimi papirji. Ko so zgotovili eno partijo, so položili po en ali več papirjev na stran. Ker so igrali celi dan in že več mesecev, je narasla množina papirjev v velikansko kopico. Kadar so položili igralci papir na stran, je ljudstvo vztrepetalo. Vsak papir je namreč pomenil smrt posameznika. Trpini so vili roke v obupu, ni ga bilo, da bi vstal in rekel: »Kdo jim je dal pravico, da igrajo za naše življenje, kdo jih je postavil, da nas more? Gospodar čez življenje je edino Bog, kdo jim je dal oblast, da nam jemljejo našo moč? Pojdimo! Prevrnimo mizo, sežgimo vse smrt označajoče papirje, tirajmo igralce pred sodišče in narod naj jih sodi!« Ni ga bilo, vsak se je vdal v usodo s pravo orientalsko topostjo. To igro s človeškim mesom sem moral gledati dan za dnem, dan za dnem trepetati, kdaj bodo odstranili moj list.

Vedel sem, da bom moral prej ali slej umreti. Toda kdo se ne oprijemlje najneznatnejše bilke! Tudi jaz, suženj onih igralcev, sem upal na rešitev.

Nekega dne mi ukaže eden izmed tistih gospodov, da ga moram nekam peljati. Vsedeva se na voz, poženem, konj zdirja in se čez nekaj minut ustavi pred veliko palačo. Gospod pomigne, vstopim. Znašel sem se v veliki dvorani, tik ob njej je bila pa še ena, ravno tako velika. Dvorana je bila okrašena s svetimi podobami, sploh vse, kar je bilo v njej, je imelo verski značaj. V dvorani sem našel tudi veliko število dam, mladih in starih, grdih in lepih, vse so pa bile bogato oblečene. Pričujočnost dam me je okrepila, upanje na boljše čase se je požvelo, posebno ker so kazale dame globoko spoštovanje pred svetimi podobami. Toda groza! Ko jim pogledam v obraz, zapazim isti ledeni izraz kakor pri gospodih. Bile so iz njihovih krogov. V moji bližini sta se pogovarjali dve dami, ki sta bili že bolj v letih, suhi, dolgi in sta imeli velike in zakrivljene nosove. Od teh dveh sem slišal besede: »Danes se bo morala vdati ali bo pa umrla...« Ravno v istem trenutku pa vstopi moj mučitelj. Dame se spoštljivo priklanajo ter mu naredo pot do sobe, ki je mejila na prvo dvorano. Par minut nato privedejo deklico. Bila je iz naše srede. Sedaj je bila bogato obložena z raznim kinčem. Obraza je bila drobnega, toda neizrečeno prikupljivega. Iz njenih oči je sijala nepopisna blagost, obraz je razodeval nepokvarjenost in deviško čistost. Ko je vstopila, so se dame zganile. Toda v njihovih pogledih ni bilo sočutja, ampak zavist. Prav natanko sem bral, da se vesele žrtve. Ker so one izgubile največji zaklad, ga tudi ne privoščijo otroku trpinov. Kakor da bi posvetil kdo z lučjo v temo, mi je bilo jasno, da sem namenjen, da bi kril sled za ugrabljenim dekletom. Dekleta odpeljejo v sobo h gospodu; jaz sem pa bojeval boj, boj med dolžnostjo in življenjem. Kajti vedel sem, da pomeni slučajna nepokorščina gotovo smrt. Odločil sem se za smrt. Zaslišim krik, dame pa vzkliknejo enoglasno: »Zgodilo se je!«

Vrata se odpro, prikaže se gospod, za njim neki telovaj z mrtvo deklico. Zelo sem bil vesel, ker sem videl, da je rešila čast. Deklico polože na mrtvaški oder, polože v roke sv. razpelo in okrase s cvetjem. Opravili so v največji pobožnosti mrtvaške obrede — brez duhovnika. Zločin so hoteli zakriti. Razglasili so, da je deklica nena doma umrla in da bo dobri gospod pre-

skrbel za pogreb. Ne vem, česa so se ti ljudje bali!

Razodetje v duši mi je reklo, da onega solnca za megleno streho. Moč načel me je pritirala do sklepa, da bom vso grozodestvo odkril in gnilobo teh ljudi raznesel širom sveta. Srečam se z očmi onih dam z zakrivljenimi nosovi, in razodele so mi, da jim je moj sklep znan, sam ne vem, odkod. Z očmi so se srečale z gospodom in jaz sem vedel, da ni moje življenje vredno enega vinarja. Hotel sem uteči. Noge so bile pa svinčeno težke in le s težavo sem prišel do voza. Ko hočem pognati konja, okrene glavo, pokaže goreč jezik in se grozno zakrohota.

V stiski sem se obrnil k Bogu, ga iskreno prosil, da naj pošlje junaka, ki bo predril megleni pas, da bo zasijalo solnce sreče, da bode naše telo oživelo, da se bode duh oprostil, da bomo spoznali sami sebe, da bomo prevrnili mize, kjer igrajo za naše življenje, odgrnili zaveso, za katere se skriva licemerska družba, in da bomo sklicali splošen ljudski shod, ki naj sodi strogo, pa pravično. Videl sem, da se megla razdeljuje in neka svetloba je rinila skozi njo. Že sem čutil, da moč raste.

Klic tovariša; odprem oči, in zlato, vzhajajoče solnce pozdravi veselo mojo izmučeno dušo.

Resničnost vodi do dobrega.

X.

Nedvomno nam je vojska ljubezen do domovine poživila, podvojila. Krekova ideja — zvezda vodnica — žarek upanja v težkem času — jo je pa potrojila.

Kaj ljubimo? Ljubimo zemljo, te lepe naše dolinice in višine, ta mesta in trge, vasice in sela, to sinje morje in barčice naše ... Ljubimo ljudi, ki vse to imajo, na tem, iz tega živijo in rastejo. Kaj je človek? Mislec. Torej njih misli, želje in težnje tudi ljubimo. Njihovo srce vtriplje z našim, njihove bolečine, naše bolečine. Spremljamo jih. — Kmeta, ki v večerni uri, skoro omagujoč prihaja proti domu, k potrebnemu počitku. Uradnika, ki ob najlepšem vremenu sedi in dela v zatuhli sobi pisarne. Delavca, ki črnih rok, ves zamazan prihaja iz tovarne, rudnika. Obrtnika, ki noč in dan dela, misli, govori o svojem delu. Služabnike, dekle in hlapce, ki pošteno dajo gospodarju, kar je njegovega. Pa one sirote, ki jih je usoda pripeljala do beraške palice! In one reveže, ki so zašli v zmoto, v pijančevanje, nečistovanje, v surovost. — — — Da, ljubezen do domovine se ne omeji na gotove meje, stan, družbo, stranko; gotove osebe! Ona objemlje celo domovino z vsem, kar je v njej! Ljubezen do domovine se ne omejuje na gotov čas, na dobre razmere, na, če kaže, kakor pravimo. Ljubezen do domovine je npravna dolžnost, torej se ne ku-

puje in prodaja. Oblast jo mora pripoznati, ščititi, pospeševati. Mora. Če je ne, si izpodkopuje svoja tla, pravico obstanka. — Pred našimi očmi valovi velikanski tok po naši državi. Zgodovina pravi: Nemci so poklicali, izvolili Habsburžana za svojega kneza in gospoda. Jugoslovani so prišli na Dunaj s prošnjo: mi bi tudi želeli pod tvoje žezlo, da se nam pripozna in ščiti naše pravice. Cesar je sprejel z veseljem vladarstvo Jugoslovanov. Tudi Madžari, Čehi so prostovoljno ponudili varstvo svoje domovine Habsburžanom. V resnici so Avstrijo ustanovili narodi v svrhu večje svobode, v svrhu večje moči, skupnih interesov. Protikrščanski, egoistično krivični možje so to zvezo narodov zlorabili v svoje sebične namene. Narodi so isti kot so bili, z istimi željami in prošnjami do cesarja. Tok, ki preveva naše ozračje, bi imenoval revizija ali bolje pogled ustanovnega dne Avstrije. Ta dan ni pač nobene nevarnosti za Avstrijo in njene ga vladarja, pač pa je v nevarnosti bisaga gotovih egoističnih voditeljev v državi. V temelju, na katerem je sezidana ta zveza — naša država — ne obstoji nikaka ovira v ljubezni do domovine. Zveza je bila sklenjena svobodno za ščenje svobode vsakega in vseh. To je zgodovinska resnica. Resnica vodi do dobrega. Pripoznajmo jo! Uveljavimo jo! In dobro bo!

Govorim za dobo, ko se bodo zopet vršili izobraževalni sestanki, ljudska predavanja. V mislih imam naše vojake, ki so takorekoč celi svet prebredli. Celo Avstro-Ogrsko, zemljo Poljsko, Rusinsko, Nemško, naš Balkan z Albanijo vred, Belgijo, Francosko in Turško! In zopet naši vojni ujetniki! Vozili so se in bivali v neizmerni Rusiji.

V njih dušah so se vtisnile posebnosti teh dežel, teh narodov. Kdo izmed teh ne bo vedel kaj povedati, kako je tam, za domačim gričem! Kakšen narod je, kakšna mesta, kakšen jezik govori, s čim se peča, kako občuje med seboj, kakšen je do tujcev. In zopet. Kako gospodari! Hiša, hlev, živina, polje, obdelovanje, orodje! Javne naprave, občinska hiša, kanalizacije, javni vodnjak, nasadi, ograje, šola, cerkev. Noša, obnašanje deklet do fantov, mož do žen, žen do mož. Posebne njihove navade. Izobrazba. Kako govori ljudstvo v šoli, v društvih, li čita časopise! Li ceni svoj jezik, zasleduje javno življenje. Razlika podnebja itd. itd. In še sto drugih stvari. Vsa-

ka malenkost skoro ostane v duši. Prišli bodo razgovori, in vsak bo nastopil kot učitelj zemljepisja. Ali mu bomo verjeli? Seveda! In kar je ta ali oni po svetu do brega videl, pretehtali bomo, če ne bi bilo v naši domovini, pri naših gospodarstvih dobro. Kar je dobrega, bomo izločili in presadili v naše kraje, v naše domove. Kar je dobrega in lepega zlasti pri gospodarstvu, pri obnašanju, v izobrazbi sploh. Po svetu hodeč, smo spoznali tudi napake, tudi slabe strani naše domovine, spoznali pa tudi njene lepote, ki so bile do tedaj očem zaigrane — spoznali zlasti, kako je naše srce navezano na ljub domači kraj!

44letni mož mi je pred dnevi rekel, ko smo šli na fronto: Le to bi želel, da bi naravne smrti umrl in bil doma pokopan. Doma, doma! Duša naša živi v veri, da je ta želja, izpolnjena, zanjo velika, neprecenljiva dobrota. Razumemo pesnika:

»Ena se tebi je želja spolnila,
v zemlji domači da truplo leži.«

Naj bi se našim junakom ta želja spolnila!

Nekdaj v starih časih...

Š. Klas.

Odkar se nisva videla, sem doživel toliko zanimivosti, da sem čakal samo prilike, poročati o njih »Mladosti«. Med tem sem prepotoval polovico Avstrije, videl potrebne in nepotrebne naprave in izražal o vsem sodbo sam pri sebi. Kdor doma čepi, nič ne ve, smo rekli včasih. Kdor pa po svetu gre, vidi to, vidi ono in dela sodbe. Seveda je danes najbolj pametno, da vsak svojo sodbo nosi s seboj. — Če bi Vam pripovedoval, kod sem hodil, katera pot je bila potrebna in katera ne, bi Vas ne zanimalo. Tako se vozijo danes vsi. Od osemnajstega leta do petdesetega. Marsikdo pa se vozi okoli brez čuta, neumno se mu zdi vse skupaj in ne skrbi za drugo, kot da dobi v gotovem času in kraju gotov kos kruha. Če se mu to posreči, je vesel, uživi se v svojo usodo in včasih se ga poloti celo neke vrste zadovoljnost. In končno je to v resnici marsikomu v uteho. Da se izogne, vsaj za hip, vsestranskim domačim bojem in agitatorjem, da ostane človek vsaj nekaj časa sam s svojimi mislimi, ne kaže drugega, da zbeži. — Blagrujem tistega, ki najde v tem zadovoljnost! Poznam take in jih zavidam.

Jaz ne morem biti tak. Štirinajst dni je danes, odkar nisem dobil nobene pošte z doma in nisem čital nobenega časopisa. Ostal sem sam s svojimi mislimi, ki pa me niso upokojile. Gledam življenje in vrvenje okoli sebe in srce se mi dviga v neznanem hrepenenju. Ali je to ljubezen ali so nepozabni spomini?

V Judenburgu je bilo. Svoje stvari sem imel že povezane v culo in se odpravljaj na pot v neznane kraje in neznanu prihodnost. S prijateljem sva hodila po trgu in se pogovarjala in se poslavljala.

»Zdaj pa pusti vse drugo in se zavedaj, da si vojak,« mi je pravil prijatelj.

»Vso politiko, vse sanje o Jugoslaviji prepusti drugim. Zdaj je prišel tudi zate čas preizkušnje. Videl in doživel boš po svetu veliko zanimivosti, skušil boš dosti gorja, nazadnje pa boš le spoznal, da se da vse prenesti in pretrpeti, ako človek ne misli nič. Kadar boš imel izvršiti zelo neumno in nepotrebno stvar, misli si, da je to zelo pametno. In kadar te bodo po nedolžnem ozmerjali, imej občutek, da so te pohvalili. Pred očmi imej tole misel: En-

krat bo to minilo in takrat bomo stopili v svet, v novi svet z novimi mislimi in izkušnjami. Takrat bo čas za nas, da posežemo v politiko in ji na podlagi izkušenj damo smer. Misliti pa moramo že danes sami na svoj obstanek. Če si sami ne bomo pomagali do obstanka, nam nobeden ne bo. Zato pusti časopisje, pusti jih, naj se kregajo med seboj, ti pa zaspi. Ko se vzbudiš, boš videl, da se bodo še zmerom kregali, morda drugi in za drugo reč; morda ravno tisti, ki se sedaj objemljejo. Ti pa vzemi rovnico in jo zasadi enkrat v svoj prid in si sezidaj gnezdo.»

Prijatelj je govoril trezno, počasi in s poudarkom. Njegove besede so me zadele in nisem mu mogel oporekati. Obljubil sem mu, da jih bom upošteval in da bom skušal krotiti nemirno srce.

In šel sem na vlak, v mrzli zimski noči sem se drenjal sam in molčeč za svoj prostorček v vozu. Če nisem znal biti dosti osoren in smel, ostati sem moral zunaj na stopnicah. Če se prehladam, če padem, kdo se bo razburjal! Bolj kakor kdaj sem začutil, kako sem navezan sam nasé, na svoje sile. Pa mi je prišlo na misel, da bi pravzaprav tega ne bilo treba, da svet nori in da sem nesrečen. In spomnil sem se takrat: »V potu svojega obraza si boš služil svoj kruh« — in pomiril sem se. V tej zavesti sem se začutil srečnega.

Ustavil sem se v velikem taborišču. Na stotine barak je bilo tam, po njih pa so se sprehajali ljudje različne narodnosti in starosti. Z obrazov jim je seval mir in vdanost. Zdelo se mi je, da nobeden ne vprašuje zakaj, čemu, kot da je v dna duše prepričan, da mora tako biti in da je tako najbolj prav. Ko smo prišli mi, smo se izgubili med drugimi kakor kaplja v morju. Nobeden se ni začudil, da smo prišli in vseeno jim je bilo, kdo smo in od kod.

Potem so nas pošiljali od barake v barako. Povsodi smo čakali par ur, da so nas pretipali in popisali. Ko smo tako obhodili v štirih dneh vse pisarne, je šlo zopet od konca. Tovariš mi je pripomnil: »Kaj ljudi je tukaj brez dela in brez koristi! Ko bi jih domov poslali, bi bilo bolje. Do-

ma bi ne stradali in zemljo bi obdelovali, ki je tako potrebna.«

Spomnil sem se prijatelja in sem pripomnil: »O, je že prav tako! Če prav se nam ne zdi, pa je zelo pametno to. Že vedo, zakaj.«

Končno sem prišel na stalno mesto k letalski kompaniji v Dunajsko Novo Mesto. Brez volje in brez čuta sem sledil vodniku v veliko barako, kjer stanujejo piloti in pomožno moštvo. Nastopil sem malomarno, kakor da mi je to že vse znano in kakor da sem s temi ljudmi že od nekdaj skupaj. Delal sem tako kakor drugi in jim sledil, kamor so mi rekli. In pozabil sem prve dni, da sem daleč od domovine in da sem živel včasih duševno življenje. Ko pa je minil prvi teden in je bil vsak dan enak prvemu dnevju, se mi je začela rušiti skorja okoli srca. Začutil sem neizmerno hrepenenje po domačih, po domačem branju. Zazdelo se mi je, da se je v štirinajstih dnevih moglo zgoditi doma že veliko novega. In odprl sem kovčeg in iskal domačega branja. In glej, »Mladost« je bila v kovčegu, ona »Mladost«, ki je posvečena dr. Kreku! Vsedel sem se na slamnico in strastno bral, požiral sem stavek za stavkom s takim užitkom, kakor še nikoli ne. In pred duhom mi je vstal dr. Krek v vsej svoji velikosti, kakor prerok, ki s silo duha potegne za seboj in vzdrami zaspane duše. Pred očmi se mi je odgrnilo življenje pri nas v starih časih, življenje polno ljubezni in idealov. Zamislil sem se v to življenje in zazdelo se mi je neizmerno lepo in vredno. Jaz sem samo v tem življenju našel svojo srečo! In sedaj naj grem svoje sreče iskat drugam zato, ker sem vojak? Ne in ne! Kdor ni živel tega življenja, ta mi lahko tako svetuje. In če ostanem sam s svojo tiho srečo, ne bom iskal druge po neznanih krajih!

Vsedel sem se in napisal prijatelju Roku karto, naj pošlje domačih časopisov, naj mi poroča o domačih razmerah.

Sam bom bral, sam si obujal prijetne spomine; saj so ti spomini dovolj, da mi delajo družčino v tujem svetu! »Drugi imajo pa ljubice, drugi imajo denar, jaz pa imam po strani klobuk, pa kaj mi vse drugo je mar!«

Že mnogo sem sveta obšel,
a lepše nisem še našel!
Za belimi planinami,
za cvetnimi dolinami,
za ljubkimi vasicami,
za belimi cerkvicami
sem v sladkem koprnenju mrl,
dokler jih nisem spet uzrl.
Slovenska zemlja, rodni kraj,
ljubezen moja, zemski raj!
V tujini človek nauči
se ljubiti dom iz vse moči!
— Bog živi te, slovenski dom,
na veke zvest ti bom!

Slovenski jezik, ti premil,
glasnik ti srčnih mi čutil,
kot slavčka spev zvečer sladak,
kot naših šum voda krepak!
Naj tujec te preganja klet,
ti meni si predrag in svet!
Da tebi pridobim pravic,
te branil bom, ne bal se pšic;
naj jezik se mi posuši,
če kdaj te v svetu zataji!
Prej v prsih naj mi umre srce,
kot pa ljubezen v njem zaté!
— Živel naš jezik materin,
najdražji vseh svetinj.

Slovenska pesem, lepa si!
Ko iz mladih grl zadoni,
je kot zapel bi zvon iz lin,
kot gosli spev in vijolin!
Če treba v boj, srce podžge,
tolažbo v žalosti daje!
— Ko svet objame tihi mir
in fantje se zberó zvečer,
in se oglasi mladi zbor,
od snežnih da odmeva gor;
srca se deklicam tope,
po belih kamricah drhte!
— Slovenske pesmi mili jek,
ne umolkni nam na vek!

In fant slovenski korenjak,
kot skala čvrst, kot hrast krepak,
na prsih nagelj, rožmarin,
to sin slovenskih je planin!
Bogu je in cesarju ljub,
in naše slavne vojske up!
Kot lev on v boju je srčan,
pozna ga Rus, še bolj Taljan!
Pred svetom nas ne bo ga sram.
Proslavil ga je cesar sam,
izkazal mu najvišjo čast:
Cesarjeviča dal mu v last!
Bog živi te, slovenski sin,
in več en tvoj spomin!

In lepših ni nikjer deklet,
kot ima jih slovenski svet;
nikjer jih rož krasnejših ni,
nikjer jih src zvestejših ni.
Nikjer ne ljubi se tako,
kot naše dekcle zna zlato!
Nedolžnost nje lepota je,
ročice pridne — dota je!
— Po času lep sem romal čas,
noben me zmotil ni obraz,
in ko se vrne ljubi mir,
jaz snubil bom slovensko hčer.
— Bog živi te, slovenski svet,
in naš deklinški cvet!

Trnje in robidje.

I.

Srce me sili, zove: Piši!
A cenzor pravi: črtaj, briši,
da svet ne zve resnice in ne sliši!

II.

Na fronti naše fante
mori krvavi meč,
a časopise naše
cenzorjev svinčnik rdeč.

III.

V avgustu, poglej, je zapadel sneg:
»Slovenec« je poln spet belih peg!

IV.

Purana rdeča barva zdraži,
a Nemcu slovenske zastave ne kaži,
če vглеda jo, žolč mu vzkipi kot puranu,
da tri dni se potlej ne potolaži!

V.

Z »Ihana«, poštene slovenske vasi,
naredili »Jauchen«¹ so Nemci naši;
kako poetično se to glasi!
— Samo po gnojnici malo diši!

Mestni stolp.

Oj, pozdravljen mi, častitljivi očaj,
mesta starodavnega središče, znak
mesta, ki je, žal, naš Babilon!
Kaj si že doživel tekom dolgih let!
Nem za vse si — nemo gledaš Kranjske
cvet,
ki se borbe uči za dom in tron.

¹ Jauchen = gnojnica.

Vselej, kadar naraščaj z domačih tal
nov prišel je, se je v tvojem vznožju zbral
in prisegel carju je zvestost.

Ko na bojno plan se je odpravljaj spet,
zbral se je ob teh zadnjič »Zum Gebet«.
V ustih pesem, v srcu pa bridkost...

Tisočeri tu so že prisegli,
da življenje svoje bodo tvegali
za cesarja in za mili dom;
Tisoči se niso več povratili
in prisego svojo zapečatili
so s krvjo. — Strl jih je vojni grom...

Dve sliki.

I.

Sredi sela hišica bela,
sredi hiše belo okence,
sredi okenca nagelj duhteč.
Skozi okence mlade deklice
gleda objokan obrazek rdeč.
Nageljček vene, deklica plaka...
svojeega ljubega ženina čaka...
k oknu pa ni ga nič več,
strl ga sovražni je meč...

II.

Žena, ali je mogoče? —
brat ni bil mi in ne oče,
le tovariš moj!
A zabiti ga ne morem,
žal mi je po možu borem,
ki ga strl je boj.

Ti pa žena si mu bila,
vendar že si ga zabila,
ko še leto ni okrog,
kar ga je predrla krogla.
Kak si to storiti mogla?
Žena reci! — Sodi Bog!

Iskrice s svetovnega požara.

I.

»Enako kruh naj reže se za vse!«
Nam trobi Höfer, krušni nam minister,
a ni potreba, da si ravno bister,
pa koj uvidiš, kak da dela se!
V tem, ko ubožci bedni stradajo,
od glada siromaki padajo
in plakajo za kruhom medli, suhi,
gospodom našim rastejo trebuhi.
Tu goljufija ali čudo se godi — — —
Po koncu prazen žakelj ne stoji!

II.

Napis nad vratmi glej: Trafika!
A notri — mrvice tobaka!
Čarobno slikan kruh pri peku,
a beračija ravno taka!
Vojska je vojska, pokajo puške,
bridke se bliskajo sablje;
ni še granate, da zbije
iznad vrat nam
doli lažnive te table,
ta zlatih časov grenek spomin,
če ga ni kruha — kaj treba skomin?

Pisma.

Dragi prijatelj!

19. marca 1918.

Danes mi je prišlo na misel nekaj
važnega! — Skupno velenarodno politično
delo slovenskih strank bo brezdvomno
imelo gotovo vpliv tudi na posamezne or-
ganizacije.

Kakšno stališče bo igral v javnosti
Orel v razmerju Sokola? Izobraževalno
društvo — čitalnice? itd. Zadnja leta se je
politični bojni teren na Slovenskem v to-
liko zboljšal, da smelo pričakujemo čisto
nove dostojne metode v razmerju enega

do drugega svetovnega naziranja. Razvil
se bode, tako slutim, silni duševni boj med
tema še veliko bolj ko dosedaj — a ne v
puhlih frazah, ampak v resni vnemi najti
dokaze, utemeljevanje pravice obstoja
enega ali drugega.

Naša organizacija, zlata knjiga v tem
jasno priča, je v duhu videla že ta novi
čas. Naši slovenski časnikarji bodo imeli
veliko in resno vlogo — voditi dve struji
v paralelnem duševnem boju — v splošni
blagor naroda! Ali ne? — Pozdrav!

Tvoj Silvester.

Drobiž.

Dve smrti.

G. urednik! Ne zameri mi! Po onem
veličastnem pokopu sem vzel v roke Sien-
kiewiczzev Quo vadis? in sem še enkrat
prebral 66. poglavje, kjer je popisana smrt
apostolov Petra in Pavla. Potem sem še

dvakrat bral. Zakaj? Zato ker je o sv.
Petru med drugim takole zapisano:

»Polni začudenja so gledali vojaki
množico, ki se je že zgodaj zjutraj strnila
pred ječo, kajti bilo jim je nerazumljivo,
da bi smrt navadnega moža, tujca, zbu-

dila tako zanimanje. Saj niso slutili, kaj je privedlo to množico. Ne radovedneži, ampak sovorniki so bili, ki so hoteli spremeljati velikega apostola na morišče...

Svobodno je stopal, tako da so ga lahko videli vsi njegovi. V trenutku, ko se je pokazala njegova bela glava med šlemi vojakov, so nekateri izmed okoli stoječih glasno zaihteli. Zdelo se je, da koraka monarh, obdan od svojega ljudstva in svojih čet...

Mimoídoči so pri pogledu na tega starega moža obstajali polni začudenja, verniki so jim pokladali roke na pleča in govorili z mirnim glasom: »Glejte, tako gre pravičnik v smrt, učenec Kristusov, ki je svetu ljubezen oznanjal.« Tisti, ki so jih bili tako nagovorili, so se zamislili...

In ko je Peter začul glasove tistih, ki so molili, mu je zažarel obraz v radosti in vesel se je izgubil njegov pogled v neskončnem številu njegovih sovornikov. Imel je zavest, da je svoje delo dovršil, in je bil prepričan, da bo resnica, ki jo je oznanjeval celo življenje, potegnila vse za seboj kakor tok morja, in da je nj moči, ki bi se mogla zastaviti njenemu zmagoslavnemu pohodu...

Verniki z onostranskega brega so se pridružili sprevodu, in zgrnila se je taka množica ljudstva, da se je stotniku, ki je poveljeval pretorijancem, slednjič zjasnilo, da pelje v smrt velikega duhovnika, obdanega od sovornikov. Ker je imel veliko premajhno število vojakov, se je vznemiril. Toda ni bilo jeznega klica, ne besnega krika iz množice. Obraze je prešinila veličina trenutka in jih svečano ganila v velikem pričakovanju...

Na mestu smrti je stal Peter med vojaki visoko vzravnani in zrl z očmi zmagovalca na mesto, na svojo dedščino. »Jaz sem te osvobodil,« si je dejal. Niti vojaki, ki so kopalj jamo za križ, niti verniki niso mogli slutiti, da stoji v njih sredi pravzaprav vladar tega mesta, da bodo zamrli cesarji, odšumeli poplavi barbarov, prišla in odšla stoletja, oni starček pa bo tu vladal neprestano...

Nastala je velika tišina...«

J. Š.

Alkohol in delavstvo. Pri zadnjem splošnem štrajku na Dunaju so delavci voditelji izdali parolo: nobenega alkohola! To je zelo zanimivo zato, ker so se do sedaj vsaj večinoma vršili štrajki v znamenju alkohola. Bodisi da je ta sklep po-

vzročila neprimerna draginja alkoholnih pijač, bodisi, da so hoteli s tem dati resno ozadje pravičnemu boju. Vsekakor je zanimivo, da je prišel enkrat od strani avstrijskih delavskih voditeljev tak umesten poziv. Še bolj pa je zanimivo to, da so se delavci temu pozivu radevolje odzvali in sedaj pijejo le vodo in limonado. Bog daj, da bi tudi takrat, ko bo pijača bolj poceni, pri tem ostalo!

Š. Klas.

KNJIŽEVNOST.

Slovenski vojak. Vojaški žepni koledar za navadno leto 1918. Izdal in založil Janko Nep. Jeglič v Ljubljani. Cena 1 K 50 vin. Dobil sem ga slučajno v roke. Nič izvirnega. Tu pa tam nekaj vzeteža in v celoto strnjeneža. Od 1—46 stranj rodopis avstrijske vladarske rodovine, razni razpredelki, ki so za vojaka brezpomembni, nekaj o voj. organizaciji, pravi koledar in smešnice. Te smešnice niso zrastle na domačem zelniku, so iz nemškega, samo »Kranjske Janeze« je izdajatelj pritaknil. In ti Janezi operirajo s starimi častniškimi nogavicami, kadar precejajo kavo (zelo duhovito), ali pa opazujejo prozorno juho (kar našim Janezom še bolj zbuja tek po gosti juhi). Za nameček bo naš vojak bral še črnovojniško zgodbo, ki zelo diši po judovskem česnu. Strani 46—72 imajo oglase. Najbolj debelo je tiskano vabilo v »Kino Central«. Tamkaj je baje izvrstna zabava, pouk in razvedrilo. Torej naši vojaki niso še dovolj spačeni in vojaški Kino, ta jim bo dal še zadnjo stopnjo prave omike. Knjižica se tudi ne more priporočati Orlom, ker agitira za »Kmetovalca«. »Kmetovalec« ni več glasilo »Kmetijske družbe«, ampak »Zadružne centrale«, onega inštituta, ki je zadal našemu Kreku najhujšo rano, ker je razbil skupno narodno gosp. organizacijo. V koledarju je tudi majhen nekrolog Kreku. Je že lep. Toda najbolj važnega pa ni notri. Ali izdajatelj ni hotel, ali se ni upal. Povedati bi moral našim fantom in možem, da je bil Krek Jugoslovan, da je Krek oče jugoslovanske deklaracije in da je njegov testament, da delujemo složno vsi Jugoslovani za dosego naše boljše bodočnosti. Ker ljubimo Orli čisto resnico, brez vsake olepšave, obsojamo vsako polovičarstvo in bojazljivost. — Papir je pod 2 ničli. Napade me skušnjava, da je slovenski vojak sad dobičkaželjnosti.

Anton Marinček.

Našim najmlajšim novim bratom.

Stari gozd izumira. Polomil ga je vihar. Vse križem leži staro, trohlo, črvivo drevje. Nekaj mrtvih dreves leži popolnoma na tleh. Nekaj pohabljenih se bo zgrudilo vsak čas. Vmes pa rastejo nove mladike: zdrave, sveže iščejo svetlobe, zraka, solnca. — Te mlade brste ogleduje tisti, čegar je gozd. Pomaga mladim drevesom, da zrastejo ravno in da jih veje trohlih dreves ne zaduše.

Stari gozd, dragi vi najmlajši Orli, so ljudje, ki so živeli pred vami. Vihar svetovne vojske jih je podrl dobre in hudobne. Tudi mnogo takih, ki so vas ljubili, je zaslul. Dobri so padli zaradi grehov drugih hudobnih ljudi, hudobni pa zavoljo svojih hudobij.

Mlado drevje, ki raste iz podrtin, ste vi. Ne bilo bi prav, ko bi zrastle krivo ali ako bi postali piškavi in črvivi. Potem bi tudi vas prevrnil vihar in vi bi polomili s svojim padcem tudi nedolžno mlado drevje.

Tisti, ki vam pomaga, da bi zrastle prav, je Bog. Nekaterim daje dobre starše, drugim dobre duhovne, tretjim poštene načelnike in vzgojitelje. Pa tudi »Mladost« želi pisati, kar je pred Bogom prav. Zato jo berite!

Le berite »Mladost«! Imate v nji svoj oddelek. Zrastle tako, da vas bo Zveličar vesel, in tako, da boste mogli pomagati vsem zatiranim! Nazdar!

Nožarjev Lojze.

A. Žaren.

Nožarjev Lojze je bil star petnajst let. Danes je šel čez dvorišče počasi in s preudarkom kot bi bil doživel že najmanj trideset zim.

Kaj mu je? Mati joka v hiši. Pismo je dobila. Pisal je sosedov Matevž. Pisal pa je: »Draga mati Nožarjeva! — Pišem žalostno novico. Skupaj sva bila, saj veste, z Vašim Francetom na tirolski fronti. Deset metrov naokoli je vse razdejala granata. Jaz sem se bil ravno odplazil proti kraju, kjer se dobiva menaža, čeprav še ni bil čas. France je pa ostal na svojem mestu, ker on se je bolj držal vsakega vojaškega naročila kot jaz cerkvenih zapovedi. Ni ga raztrgala granata. Zemlja ga je zadušila, ki jo je vrgla granata nanj. Odkopali smo ga in spet zakopali. Bolelo me je v srcu, ko sem spravil njegov notes, nož in uro. Svetinjo Marijino sem mu pa pustil. Naj počiva svetinja pri njem v grobu, njegova duša pa z Marijo v nebesih. Vem, da jočete, ali nič ne pomaga. France je v nebesih, saj sva oba, preden sva šla v fronto, prejela sveto Rešnje Telo. Jaz pa še de-

lam pokoro za grehe na zemlji v strelnem jarku.«

Tako je brala mati Lojzetova in jokala. Lani je padel Lojzetov oče, letos brat. Šele osemnajst let star. Pred pol letom je pel z drugimi fanti vred: »Fantič sem star šele osemnajst let. Cesar me hoče k vojakom imet.« Takrat še ni bil čisto osemnajst, zdaj je pa že mrtev.

Lojze je zdaj najstarejši. Brat France mu ne bo več veleval. Ne bo ga več domu. Lojze bo zdaj gospodar v hlevu, na dvorišču. On bo samostojno krmil, vozil. Vendar bi rajši, da bi bil brat živ. Saj je vendar to najslabše, če človek umrje, ker človeka do sodnjega dneva ni več.

Ko se je mati naihtela in najokala, je rekla Lojzetu: »Kako bom sama gospodarila s teboj?« Lojze si je tudi brisal gorke solze, čeprav se za fanta, ki je star 15 let, ne spodobi, da bi jokal.

Žal mu je bilo, da je France mrtev. Žal tudi, da je v nedeljo žalil mater. Stal je zunaj cerkve, dokler ga ni mežnar spodil v cerkev. Ko bi bil v nedeljo molil pobožno

in na pravem mestu, morebiti bi še živel brat France. »Ko je pred enim letom padel oče, sem delal svete sklepe, da bom priden in pošten, pa sem se kmalu začel obnašati, da je zdihovala mati: »Kako bo s teboj! Ali bom zdaj kaj boljši, ko je padel še brat in se mi ne bo treba nikočar bati?« Tako je mislil Lojze in šel čez dvorišče v hlev. V hlevu se je naslonil na bratovo posteljo in jokal. Saj v hlevu ga nihče ne vidi.

Iz težkih misli zdrami Lojzeta Hribarjev Jernejc, njegov vrstnik. Lojze si je k sreči obrisal zadnje solze. Resen je pa še bil in odločen.

»Pojdi, greva k potoku! Poskusiva z mojim novim trnkom,« ga vabi Jernejc. »Ne grem. Moram krmiti živino,« odvrne Lojze. »Kravam bo že Francka dala, konju

pa lahko zdaj vržeš,« prigovarja Jernejc. »Ne grem,« je odgovoril Lojze in Jernejc je moral iti.

V nedeljo je že sedel Jernejc na cerkvenem zidu, ko je prišel Lojze mimo. »Kam pa greš,« pozdravi Lojzeta. »V cerkev,« odvrne Lojze in odide v cerkev, še preden je mogel preudariti Jernejc, zakaj ne pride k njemu sedet na zid, da bi fucala za krajcarje.

V cerkvi je pa Lojze molil za bratovo dušo in očetovo in zase. Vedel je, da tudi mati moli zanj pri vsaki priložnosti, da bi bil dober in pošten. Tudi to je vedel, da bo naslednik na domu namesto očeta in brata. Zato mora res biti dober in pošten. In prosil je Boga, da bi bil.

Kako bomo zrastle?

K.

Letos, enajstega aprila je bilo. V hišo mestnega županstva prikoraka vojak. Za roko pelje štiriletnega dečka. Dobil ga je na kolodvoru. V Sisku je čakal, da vlak odide. Ko stoji in čaka, pristopi k njemu žena in ga prosi, naj varuje malo časa njenega dečka. Žene ni bilo več nazaj. Vojak ulanec ga je moral sabo vzeti. Sicer bi poginil kje na kolodvoru. Ali kaj hoče z njim? Hrane vojak sam nima in doma tudi ne. Ne preostaja drugega, nego da ga

pelje v Zagreb na magistrat in odda policiji.

Kdo bo učil malega Dragotina? Dragotin je namreč dečkovo ime. Kdo ga bo vzgojil? Mati ga je izročila v rejo tuji ženski. Tuja ženska ga ni imela s čim rediti. Napisala je pismo. Pismo priložila dečku v obleko, vrinila Dragotina vojaku in izgnila.

Če se pokvarijo še tisti dečki, ki imajo mater in dom, kaj bo z nami in mladimi fanti na tem in onem svetu?

Tatovi.

K.

Trije so bili. Mladi še. Eden sedemnajst let. Ostala dva za leto narazen. V Novi vasi jih je zadela roka policijske straže. Ravno so se plazili čez streho hiše številka enajst. Poskušali so ubežati, ali strel je počil in zadel Janka Vdoviča. Desno ramo mu je prestrelila krogla. Jankov brat Ivan in Pavlinov Ivan sta ušla.

Tudi ti boš kmalu star sedemnajst let in potem dvajset. Ko dorasteš, kakšen boš? Ali boš drugim škodoval ali jim boš pomagal? Do zdaj je bilo mnogo hudobnih in vzgojili so hudobne naslednike. Ti bodi dober in stori, da bodo tovariši, ki za tabo pridejo, še boljši. Kadar ti bo hudo, spomni se, da te bo podpiral Bog!

Koze.

K.

V zadnjih treh dneh jih je šest zbolelo. Vseh šest za črnimi kozami. Zbolel je delavec Šeskov Mate, zbolel Medenjakov Štefan in Ivan v vasi Bukovec, zbolela meščanka Tereza Segedinova, zbolel Maraj-

čičev čevljarski pomočnik, Volkov France, še majhen, je umrl včeraj zvečer za to črno kužo. Ljudje tam doma se preplašeni spogledujejo, saj črne koze dobiti in umreti ni šala. Iz Gosposke ulice v mestu

se že selijo, da bi ušli kugi. Nekateri si dajejo cepiti kri in tretji kropijo hišo s karbolom in lizolom.

Med ravno tistimi ljudmi jih je pa polno, ki imajo vso dušo pokrito s črnimi kozami. Pa se jih vendar nobeden ne

ogiblje. Njihova duša je polna črnih napak. Hudobne so misli in napačne so želje. Pa ne kličejo ne zdravnika, ne zdravil in vsakdo se sme pri njih okužiti; zato, ker se jim duša manj vredna zdi nego telo.

Najslabši Kitajci in Japonci.

K.

Juričev Matija, Mavričanov Radivoj in Drevarjev Miha so študirali. Ko so doštudirali, so pisali knjige. Rečem, ki so se brale v knjigah, so rekli ljudje romani, povesti in novele. Ali bili so to čudni romani, nepošteno povesti in umazane novele. V njih so razširjali med naše ljudi kitajske, japonske in indijske grehe, kakor da bi že domačih ne bilo dosti.

Iz iste vasi pa so študirali še trije: Hribarjev Janez, Rudnikov Mirko in Svi-

tov Ivan. Tudi ti so pisali knjige, ko so doštudirali. V vsaki njihovi knjigi pa je bilo življenje znamenitih mož, tudi takih, ki so dali življenje za poštenost in resnico ne samo doma, ampak tudi na Kitajskem in Japonskem in Indijskem. Mladi fantje so brali dela slavnih mož, zrastle vrli in odločni in vsa zemlja je postala polna njihovih dobrih del.

Kakšne knjige boste brali vi, naši Orli, in kakšne može boste cenili?

Kako se boš obvaroval?

K.

Po mestih igrajo dan na dan pohujšljive igre v kino in na odrih. Z lepo obleko krijejo smrdljiv greh. Njihovo srce in njihova duša je kakor stranišče. — Mnogi

mladi fantje in dečki pa molijo dan na dan in hodijo k svetemu obhajilu, da bi jim hudobni starejši ne izpremenili srca in duše v stranišče.

Ribe.

K.

Prodajalec si je oskrbel rib, da jih proda. Prej pa je dal po oglasih razglasiti v tistem mestu: »Polno zlahtnih rib bo ta čas naprodaj.« Ribe pa so bile malovredne. Prodajalec je goljufal. Z vsemi stvarmi znajo ljudje goljufati in slepariti,

tudi z ribami. Lahko bi delali z vsemi stvarmi tudi dobra dela. — Kakšen bo naš bodoči rod? Ali tudi nepošten in sleparski, ali bo pošten in dobrodelen? Mladi Orli naj pomagajo, da bo novi rod Bogu v čast in domovini v blagor!

Središče na štajerskem. Dne 9. decembra 1917 smo slavili tu Krekovo slavnost. Deklamirana je bila ob tej priliki pesem, ki jo je zložil podpisani orlovski načelnik. Čujte jo:

Dr. Janezu Ev. Kreku.

Smrt! — Beseda grenka, polna groze,
ki vzbujáš čute še groznejše,
življenja ukončaš motvoze,
pretrgaš niti še močnejše;
predhodnik tvoj je jad in strah,
za tabo sled — pepel in prah.

Bodalo grozno duši naši,
gospodovalec neizprosni,
vse živo se pred tabo plaši
in strah popada vse neznosni,
ker ti ustavljaš cvet in rast
in vse potreš v pepel, propast.

Od znanih bratov, krajev znanih
odvajaš nas v dežele tuje
in tvoja moč iz sob prostranih
moža pobere, v grob zasuje;
počitka zate nikdar ni,
tvoj meč naprej, naprej kosi.

Iz krogov dece tvoja roka
iztrga ljubega očeta,
iz krila materi otroka —
ljubav nobena ni ti sveta.
Ne vprašaš, kdo ima oblast,
vsak mora v gladno tvojo past.

Pod tvojo koso, kruta smrt,
je mož nam zdaj najdražji strt.
Slovenski narod tožno plaka:
zakaj, zakaj prezgodnja smrt? —
Zgubili z njim smo res junaka,
mogočen steber je podrt.

Kar mož nebo nam je delilo
'zmed vseh je najbolj vroče ljubil
Slovenjo, ljudstvo naše mило,
On prvi narodu je Slave
bil vzoren in ljubeč učitelj,
on prvi narodu je Slave
junaški bil mu probuditelj.

Kaj je trpel, kaj žrtvoval
za blagor naši domovini!
Njej ljubav dal je na oltar,
moči posvetil njej edini;
on skupni dom nam je gradil —
narod bo vedno ga slavil.

Mogočna želja mu je bila,
naj Jugoslavija bi se združila,
da rod bo naš sam svoj gospod,
prost vsakih suženjskih okov!

Zato je živel, se boril,
to v oporoko nam pustil.

A zdaj si mrtev — velikan,
največji naš Jugoslovan!
Ob grobu tečejo solze,
solze prisege govore:
»Ideje tvoje, tvoj načrt,
ne stre nam nihče drug ko smrt!«

—————
»Kot solnce seva še večerno,
nazaj po hribih se ozira,
tako iz slavnih mož grobov
spomin se večer nam odpira.«

—————
Ta rek pozabil ni naš rod,
zato Ti hvalo večno poje,
Tebi, največji, vzorni mož,
čeravno spava telo Tvoje.
Jugoslovanski narod kliče vnet:
Slava, večna slava — Tebi, dr. Krek!

Stefan Črček,
t. č. načelnik Orla.

»V nas bo živela naprej dr. Krekova
ideja, zato posvetimo temu vse svoje mo-
či. Jugoslavija naj živi!« — Tako smo skle-
nili na shodu dne 9. dec., ko smo slavili
nesmrtnega Jugoslavana dr. Kreka. —
Bratski: Nazdar!

Domovini.

Moj mili dom! Čim dalje sem oddaljen
od tebe, tem bolj te cenim.

Kadar se spomnim nate, me prevzamejo
lepi spomini izza minulih dni. Moj
duh roma nazaj v tvoj prelestni raj, domo-
vina. Kruti tujec me je naučil, tebe ljubiti;
mrzla tujina me je naučila, tebe spoznati.
Zato pa vidim šele sedaj tvojo lepoto in se
čudim tvojim vrlinam. Prej se nisem me-
nil zate; moje srce je hrepenelo le iz tebe
ven v božji svet, ki si ga je predstavljala
mlada duša tako lepega, omamljivega. In
ko sem te zapuščal, me ni bolelo srce,
ampak me je gnalo naprej v svet s polnim
žarom, kdaj se odpre pred menoj tisto ne-
poznano veličastvo zunaj doma.

In danes? Spoznal sem, in bridko je to
spoznanje. Trpko prevaranega se čutim
med svetom. Saj ta je tako sebičen in ropa
in grabi, kar mi je najdražje, najsvetejše.
Roga in smeji se moji bolesti, ne razume

teženj mojega srca, peha me od sebe, po-
tem ko mi je izsesal mlade moči. Zavriskala
je duša moja, ko je slišala, da se povr-
nem k tebi, domovina; pa tujina je čula
vrisk in zarotila se je: »Ne boš! Nisi še iz-
črpan do dna, vse boš dal, kar imaš!«

Tako, domovina. Zate bi dal vse svoje
moči, svojo srčno kri. Pa tujec me je iztrgal
tebi in sedaj sesa iz mene in čaka, kdaj me
onemoglega vrne tebi nazaj.

Prevaran od nakan sebičnega sveta, s
silo iztrgan tebi, čakam onega trenutka.
Bolnica s svojim vzduhom me tlači že de-
veti mesec. Upam, da mi bo v domovini
žarko solnce povrnilo moči, in takrat, do-
movina, ne pozabim svojih obljub: Božu
in tebi svoje življenje! Še vedno te ljubim,
pa vedno močneje. Ljubim tvoje bele vode
in njih zelene bregove, kjer sem se toli-
krat hrepeneče oziral po sinjih, v nebo ki-
pečih gorah, kjer se začenja njih življenje.

Božidar.

Prevzamejo me spomini, srce zahrepeni močnejše in splul bi čez hribe in doline tja med ljudstvo, ki prebiva v tebi, ki se koplje v srebrnih valovih tvojega solnca, da mu je čisto in jasno obličje, da mu je čisto in lepo srce, kakor so čiste in lepe tvoje vode, pe-neče se ob sivih skalah. Pozdravljam te od daleč, gledam te v duhu in lepe so moje misli, ki hite do tebe po gladki, beli cesti, kjer se ne more spotekniti noga, kjer ne ovira prah mojih naglih korakov.

Dospel sem na vrh zelenega griča, okoli in okoli mene dehti pomlad, vse se giblje in živi; iz zemlje sili življenje, življenje sili iz vzduha, oživelo je celo kame-nje in se ziblje in sveti. Od vseh strani se mi priklanja cvetje, ovija se mojih nog in se mi sladka; od vseh strani čujem glasove, ki pozdravljajo moj prihod. Vzradostilo se je moje oko in splul je pogled tja doli po lepi planjavi, tja do veličastnih straž naše-ga sveta, ki čuvajo slovenski rod in mu kli-čejo: Ostani trden, kot šo trdni naši sivi vrhunci, ki jih niso omajala stoletja! Lep je ta naš slovenski svet, lepa so srca sloven-

ska, ki utripljejo tod za narod svoj in za njegovo čast!

Solnce sveti čez planjavo, oddaleč blešče zvoniki iznad belih vasi, po vzduhu prihaja od nekod zvonjenje, iz gajev se slišijo znani glasovi, ki so slavili izgubljeno mladost, v solnčnih žarkih trepečejo valovi tvojih voda, o domovina! Pokleknil bi vrh griča in sklonil bi se nižje k tlom, da bi poljubil sveto zemljo, ki so jo ljubili naši dedje, ki jim je prirastla k srcu, da so darovali zanjo srčno svojo kri. Poljubil bi jo in zaklical bi ji: Ves sem tvoj, o mati moja, daj, da ostanem pri tebi ves čas, ki mi je še odmenjen, da živim v tebi in umrjem v tebi!

Ne umrje duša naša,
ne umrje svoboda;
ne izorje nenasitnik
polja na dnu morja,
ne izkuje žive duše
in besede žive,
ne odnese slave božje
velikega Boga!

(Taras Sevčenko: Kavkaz.)

V Tilavi.

I.

V jeseni leta 1914. smo se po dolgem in težavnem umikanju slednjic ustavili v Tilavi, na meji med Galicijo in Ogrsko, blizu takozvanega prelaza pri Dukli.

Tega umikanja ne pozabim zlepa. Ako bi moral človek v civilu toliko in tako obložen prehoditi, bi se mu gotovo noge obrabile in pleča odrevenela. Ako človek obleče vojaško suknjo, se utrdi, da mu ne škodi nobena stvar, naj je ali dela, kar hoče! Kos mu je le krogla, pa še ta mora dobro zadeti! — Tam od Nowega Miasta pri Przemislu, skoraj od srede Galicije, do gozdnih Karpatov, po slabi, blatni in izvoženi cesti marširati cele dni, večkrat še pozno v noč; zvečer kje v kakem skednju prenočiti, ali še celo pod milim nebom in použiti borno, mrzlo večerjo; s svitom pa spet naprej, obložen kot mula, to ni šala! In tako dan za dnevom, dolgih 14 dni!

Zato ni čuda, da smo se neizrečeno oveselili, ko smo se slednjic ustavili neko dopoldne v zgoraj omenjeni vasi in se nastanili po umazanih poljskih »halupah«. Bilo je že sredi meseca novembra in precej snega.

Ker smo v vasi ostali celih 14 dni in

Vid Ambrožič.

ker je potrebno za umevanje nadaljnjih dogodkov, naj vas nekoliko obširneje opišem.

Ob deželni cesti, ki veže Galicijo s sosednjo Ogrsko, v ozki dolinici, poleg malega potoka, je samotarilo to precej obširno selo, med srednje visokimi hribi, začetniki gozdnih Karpatov. Na severni strani je stala na malem hribčku lična katoliška cerkva, prav zunaj vasi poleg župnišča in šole, edinih zidanih hiš, vse druge — čez 80 števil — so bile lesene in s slamo krite. Ljudje so bili povečini Poljaki, razen ene hiše, kjer se je bil utaboril neizogibni poljski jud s svojim »kšeftom«. Tem več pa je bilo te sodrge v sosednji vasi Barvinku, v selu, za katerim je stal visok kamen z napisom, da se tu začne slavni »Magyarorszag« (Ogrska). Žal, da so bile obema vasma ure štete — postali sta žrtev divje vojne in ognja.

Tukaj se je torej utaborila naša stotnija po posameznih hišah; druge stotnije so dobile streho po levo in desno ležečih selih. Koj prvi dan smo se lotili dela in začeli kopati na južnem koncu vasi zakope po načrtih, ki so jih nam bili pionirji že prej napravili. Ob prostem času pa smo si kuhali razne priboljške, ki smo si jih za drag denar kupili od vaščanov, ki niso bili

nič kaj zaupni proti nam. Seve, ljudje tod še niso bili do takrat vajeni vojakov; kajti vojska je do takrat prizanesla tihemu gorskemu selu; zato pa je imelo sedaj v toliko večji meri občudovati gorje grozne in vse razdirajoče vojne. — No, slednjič smo se bili le malo zvadili in za marsikatero tolsto kokoš ali raco je bila naša »vojska« (tako imenuje Poljak dosledno vojake, namreč iste; naša vojska pa je njemu »vojna«) usodepolna. Posebno hudi smo bili na krompir, ki se tam imenuje »kartofli« (menda so to nemško spako zanesli židje med ljudstvo), dočim se drugod navadno kliče »brambori«. Tega smo kuhali in kuhali, kakor je kdo vedel in znal, dasiravno so ga nam ljudje, posebno sprva tajili, kakor gad noge, da ga nič nimajo. Mi jim tega seve nismo verjeli, saj je bila vendar jesen in krompirja je po vsej Galiciji v obilici! No, z denarjem, ki vsa vrata odpre, smo slednjič prišli do krompirja, katerega so imeli ljudje na kupih, kot se je kmalu pokazalo.

Bili smo v vasi že dober teden dni in naši zakopi gotovi in pokriti, ko pride od bataljonskega poveljništva, ki je bilo v bližnjem Barvinku lepega dne majorjev pribočnik ter zahteva od našega stotniškega poveljnika tri može, ki se bodo vsaj za silo mogli sporazumeti z ljudstvom. Poveljnik zbere poleg dveh drugih tudi mene, ki sem se bil po dolgem klatenju po Galiciji že nekoliko privadil jeziku ljudstva, dočim je bil pribočnik trd Nemec, a drugače dober človek. In šli smo vsi štirje na skrajni severni konec vasi z nasajenimi bajoneti; tu postavi častnik dva moža za stražo ob cesti, ki je peljala v notranjost Galicije in po kateri smo vsak dan pričakovali prihoda Rusov. Zabiči jima, da ne smeta nobenega človeka pustiti tu skozi; meni pa naroči, da greva od hiše do hiše, kjer naj v vsaki halupi ljudem raztolmačim, da morajo, radi skorajšnjega prihoda sovražnikovega vas do večera zapustiti in izprazniti. Vsa živila naj puste, kakor so, le živino naj odženo seboj v bližnji Barvinek, kjer jo prevzame in plača vrhovno poveljništvo, kakor tudi doma puščena živila. To opravilo je bilo pač eno izmed najžalostnejših v mojem življenju. Precej ko sem v prvi hiši oznanil žalostno povelje, je zagnala uboga žena — krčevit jok, da bi se je bil usmilil kamen. Pokleknila je pred pribočnika, poljubovala mu roke (kar je v Galiciji navada) in ga s povzdignjenimi rokami prosila, naj jo pusti v njeni preljubi halupi. Kam hoče zdaj na zimo s kupom otrok, katerih oče je tudi v vojni? — Toda

vse prošnje niso pomagale nič; — kako tudi? Pribočnik je imel seve povelje od višjega poveljstva, ki ne pozna pardona!

Tako sva šla od hiše do hiše, kar po vrsti. Sprejem je bil povsod enak: obupen jok in stok! Nadaljnja pot je bila sploh nepotrebna, ker jok in vpitje gospodarjev in gospodinj z zadnjega konca vasi je privabil kmalu vso vas skupaj in kot blisk je šla žalostna novica po celem dolgem selu. Pred par minutami tako mirna in srečna vasica se je izpremenila v eno samo žalost in gorje in obupen jok jo je pretresal. Župan, ki sva ga primorala, da se je tudi pridružil žalostni najini ekspediciji, je tolažil in miril ljudi, kakor je vedel in znal, a vse ni pomagalo nič. Seveda je bil do smrti potr, saj ga je čakala ista tužna usoda, kot ostale vaščane: pregnanstvo, sedaj na zimo, ko so ravno spravili pod streho sad svojega truda, pridelke, in hoteli po trdem delu v miru uživati božje darove! Pa seve, vse premišljevanje in jadicovanje ni pomagalo nič; zato so se polagoma tudi zbegani ljudje malo pomirili in hiteli reševati, kar se je dalo. Kajti ura je bila že poldne in jesenski dan kratek. — In kmalu so začele uboge družine z napol golimi otročiči zapuščati s culami na ramah svoja domovanja, pred seboj goneč mukojoče govedo. — To je bil pač najžalostnejši dan za ubogo vasico v celí dobi njenega obstanka.

Tisto noč potem smo bili mi sami gospodarji v vasici ter se zelo komodno napravili. Toda tudi našemu kraljevanju v vasi so bile štete ure. Drugo jutro na vse zgodaj so naznanile patrolje, ki smo jih bili poslali na poizvedovanje, da se sovražnik s silno močjo bliža.

Zato smo morali tudi mi pobrati svoja šila in kopita in se izseliti iz gorkih koč v naše mrzle jarke. Ali oj smola! Ponoči je zavela mrzla burja, padati je jel debel sneg in sapa ga nam je skozi strelne line nanesla polna kritja! To ni bila šala, ker so s snegom vred začele žvižgati tudi sovražne granate, naša kritja pa polna snega! V naglici smo odpravili vsak s svojega brloga neljubega gosta in hiteli nositi iz zapuščene vasi, kar se nam je zdelo, da bomo rabili v naših podzemeljskih stanovanjih: živež, posebno »kartofle«, čez katere smo bili mi zdaj gospodarji, in tudi marsikatera preplašena čibka, ki so jo prejšnji lastniki v naglici pozabili vzeti s seboj, je našla v naših jazbinah svoj novi dom — z zavitim vratom seveda! Pozabili pa tudi nismo gorke odeje, kajti mraz je pritisnil čez noč, prava severna zima!

Prišlo pa je še drugo žalostno povelje: našo ljubo vasico, kjer smo se bili že kar udomačili — požgati do tal! Ker so šla naša kritja, kot sem že omenil ravno za vasjo, bi utegnila vas sovražniku prav dobro služiti za skrivališča in stanovanja rezervam, zato smo jo morali uničiti. Par prostovoljcev se je koj oglasilo za ta žalostni posel in kmalu je bila vsa dolga vas v plamenu. Gorelo je kot v peklu, ker je bilo vse leseno in s slamo krito razen cerkve, šole in župnišča, kot sem že omenil. Zvečer je že mesto nekdanje ljubke vasice molelo proti nebu žalostno, ožgano zidovje nekaterih hiš, ki so bile dobro ometane z blatom, da jim ogenj ni bil tako kos, druge pa so pogorele do tal. Ožgana drevesa in tleči tramovi pa so nam žalostno klicali: Sic transit gloria mundi! Cele so ostale le še zgoraj omenjene stavbe s cerkvico in nekaj hiš, ki so stale še tostran naših okopov. — To je moglo biti težko pri srcu ubogim vaščanom, ki so iz sosednjega Barvinka gledali svoje rojstne domove, ki jih požira nenasitni plamen!!

Mi pa smo se navzlic temu žalostnemu prizoru morali vseeno smejati, in sicer ljudem, ki so preje tajili, da nimajo kar nič jesti, a sedaj so se med ožganim zidovjem pokazali kar celi kupi krompirja in drugih jedil, kar jih že preje ni uničil plamen. Krompir je bil po vrhu kar lepo pečen in privoščili smo si ga tisti dan, kolikor nam je srce pozelelo! In vse zastoj! — Oj, da bi imeli mi v teh naših lačnih časih tisti živež, ki ga je požrl plamen samo v tej vasi! Koliko božjega daru se je uničilo v vojski in se še uničuje, svet pa trpi lakoto in pomanjkanje. — Rus, ki nas je ves dan po malem pozdravljal z granatami, se je čez noč približal in se zakopal na drugem koncu vasi in še precej daleč za zadnjimi hišami, oziroma podrtinami. Tako da

je bil dober kilometer oddaljen od nas. Vendar smo se posebno ponoči in tudi podnevu, če je bila megla, radi ukradli iz naših lukenj in stikali po požgani vasi, ki je bila sedaj nevtralna, med dvema ognjema, ali po smo iskali po še puščenih hišah na naši strani, kje bi se našlo kaj koristnega za pod zob, ker samega krompirja smo se hitro naveličali. In res smo bili prišli kmalu na dobro idejo: Na podstrešju ostalih hiš je bilo še dosti pšenice in rži; pa tudi mali ročni mlin se je nahajal v vsaki hiši. — Po Galiciji je namreč mlin na vodo zelo redek, semtertja se vidi mlin na veter: zato si ljudje večinoma žito meljejo doma na ročne mline. Dočim sem večkrat videl gališko ženo, ki je kar gredoč namlela za eno peko moke, pa nam ni šel ta posel od rok. Včasih smo po cele noči mleli, da so nas že pošteno roke bolele, pa smo komaj namleli za parkrat skuhati žgancev ali pa močnika, kar je nam že »ratalo«.

Seveda smo uganjali ta šport le, kadar smo bili prosti. Ker polovico stotnije je bilo vedno v službi. Eni pri strelskih linah, drugi pa na patroljah. Ravno zadnje je bilo zelo opasno. Prvič radi sovražnika, ki je tudi vedno stikal po požgani vasi, drugič pa radi min, ki so jih bili položili pred naše postojanke. Seveda se je to patroljiranje vršilo le ponoči, v varstvu teme; podnevi je bilo razen artiljerijskih bojov, bolj ali manj hudih, mir. Za izhode patroljam smo seveda pustili nekaj nepodmiranega sveta, ali dasiravno smo dobro vedeli za te točke, je bil nočni izhod ali vhod zelo nevaren; v temi se človek le težko orientira in kaj lahko bi zašli mi sami v Rusom nastavljeno past. Živ v nebesa zleteti, pa ni šala! — Vendar se to, hvala Bogu, ni nobenkrat primerilo!

(Dalje.)

Listnica uredništva. Oklic, naročen v seji 20. februarja t. l., prinese šele prihodnja številka. Še ne priobčene prispevke in pisma bo »Mladost« še prinesla. — Zlasti želi »Mladost« prispevkov za

naraščaj. Teh najbolj manjka — jasnih, kratkih, vsevrstnih, da zraste dosedanjih naših Orlov vreden rod žaren, zdrav, božji. — Nazdar!

Razširjajte „Mladost“!

(Nadaljevanje.)

Rastislavovi predložijo tri kneževske zahteve in mirovne pogoje, ki so — samostojnost Moravske.¹ Kralj jih zavrne. Rastislava čaka prvi boj z orožjem. Naslednje leto 853. mu ponudijo Bolgari zavezništvo. Kajpada ga sprejme, a Bolgare Nemci kmalu užugajo. Rastislav se mora spoprijeti sam. Časa ima, da se še pripravi. L. 855. pa že pride Ludovik z močno vojsko na Moravsko kaznovat Rastislava. Rastislavovih utrdb ne more vzeti. Brez uspeha se mora vrniti. Rastislav za njim. Za opustošeno Moravsko se maščuje na Ludovikovi zemlji.

Rastislav je zmagal, a vedel, da pridejo kmalu nove nemške vojske. Z vojsko je bil odpovedan Nemcem davek. Zmaga je prinesla Moravski začasno neodvisnost in Rastislavu političen ugled. Domače ljudstvo je bilo veselo in zunaj njegove države so začeli govoriti o njem. Češki knez Slavita pribeži k njemu in išče rešitve, ko ga preženo bavarske čete iz njegovega mesta Vitre. A Rastislav je dobro vedel, da s to zmago še ni vse dobljeno. Zato se je oziral po zaveznikih in ti so mu prišli nepričakovano od protikraljevske stranke iz nemškega tabora.

Nemška država je bila urejena fevdalno. Bistvo fevdalizma je bilo razdeljevanje in posojevanje zemlje z ljudmi vred med nemške vojake. Nemška država — in to je treba zmeraj pred očmi imeti, kadar kdo govori o njihovih bojih s in sovražnem razmerju do Slovanov — urejena ves srednji vek in še delj po vojaško, slovanska po družinsko. Nemčijo so vladali vojvoda, generali in vojaki. Slovane pa najuglednejši družinski oče, najuglednejši selski in srenjski oče in ob času potrebe najuglednejši oče dotičnega rodu. Zato je bila nemška država urejena za boj, slovanska pa za dom. Vojak hoče bojno, oče pa družinsko srečo. Vojakom je treba discipline, močne roke, energičnega poveljnika, drugače je takoj ravs in kavs med njimi in nadlega za mirne. Družinam pa je treba modrosti izrekov in pregovorov, to je načel za delo, za osebno in družabno življenje. Zato je Nемец kakor ga vidimo ob Rastislavovem času za napad in osvojevanje, Slovan za mir in se omeji na obrambo, ker kdor namerava živeti ob delu svojih rok, mu ni treba osvojitvev. Zato med nemškim germanstvom in slovanstvom ni moglo biti sprave. Pasti bi moralo ali eno

ali drugo naziranje. Ali Slovane v nemško oziroma Nemcem zavezniško vojaško državo ali pa Nemce k družinskemu osebno kulturnemu delu. Edino spravo med obojimi je moglo narediti le krščanstvo, seveda ne po imenu, ampak po resnici. Kajti če pride Kristus k tebi v obleki nemškega viteza ali pa v odelu slovanskega župana, vselej vidi v tebi rodnega sobrata, za katerega se vedno vsaj toliko žrtvuje kolikor terja žrtev od tebe, in misli bolj na tvoj nego na svoj blagor. — Kolikor pa je ostalo napačnega narodnega prasyojstva, napačnega pragrmanstva in napačnega praslomanstva, v toliko je moralo ostati tudi medsebojne mržnje in sovraštva. — In idealen vzoren kristjan postane malokdo. Tako tudi malokatero ljudstvo, da bi popolnoma iz vere dihlo in živelo. Tako tudi Slovani in Grmani niso bili. Vendar treba je reči, da je bil sprejem krščanstva za Grmane veliko večja žrtev pri njihovem načinu življenja nego za Slovane, ker slovansko družabno življenje je bilo urejeno po naravi, vojaštvo je pa vedno le zlo ali potrebno ali nepotrebno. Divji vojak pa krotko krščanstvo. To je žrtev. Sicer pa te besede kot opomba, ki jo vsiljuje pojasnilo Rastislavovih nemških zaveznikov. Treba je namreč vedeti, da edini nemški stan z osebnimi človeškimi pravicami je bil vojak. Ob času krščanstva je sprejelo nemško naziranje v to sfero tudi duhovna. Kadar ni bilo vojne, so se razšli vojaki vojvoda, generali in najnižji šarži vživat svoj plen, ki je obstojal iz razdeljenih in posojenih zemljišč in na ista privezanih ljudi. Naslovi v nemški armadi so bili ti: Poveljnik je nosil ime hercog, general je bil imenovan grof in nižji šarž je bil her. — Po naše vojvoda, grof in gospod. Prostake, ki jih je vsak gospod (pozneje »riter«, »vitez«) seboj pripeljal, so imenovali knehte, po naše hlapce. Te hlapce je v mirnem času gospod porabljal za grajska opravila in lovske pomočnike ali pa jih je poslal nazaj na polje, da so mu obdelovali zemljo. Ti gospodje in grofje so imeli zemljišča in pokrajine v lasti ali pa v fevdu ali pa kar je bilo najnavadnejše deloma deloma. Zato ni bilo nič čudnega, če so si gospodje želeli svoj fevd čim bolj po lastninsko in da bi bila čim manjša in slabša grofova moč nad njimi. Ravnotako grofom ni bilo ljubo, da bi jih vojvoda ali kralj spet kdaj odstavil od njihovih fevdalnih pokrajin. Zato so hrepeneli se čimbolj osamosvojiti od njega.

¹ Primeri: Dudik o. c. 131.

Zato so bili upori, prestavljanje in odstavljanje na Nemškem ves srednji vek na dnevnem redu. Zlasti ugodna tla za take upornike so bile novo zasedene pokrajine ondodnim namestnikom, ker so imeli zmeraj pripravljene ljudi, s katerimi so krotili slovansko prebivalstvo in med svoje knehte so zamogli kmalu pomešavati podložne Slovane, ki so, po nemško disciplinirani, tvorili izvrstne vojake in ki so se dali peljati na kogarkoli. Tako je tak grof nekoč s slovanskimi vojaki odstavil nemškega cesarja in vplival s tako zaslombo, da so njega izvolili.¹

Ko so torej take vrste uporniki videli, da je Rastislav srečen v boju zoper kralja, da zmaguje, so začeli iskati njegovega prijateljstva, in če jih je kralj za upore in samolastno postopanje hotel kaznovati, so ubežali k Rastislavu. Najimunitnejši uporniki te vrste so bili Ratbod, kraljevi sinovi, med njimi zlasti najstarejši bojeviti in slavohlepni Karlman, Verner, Gundakar in Verinkar. Poleg teh seveda še marsikateri drugi, a ti so važni zaradi tega, ker so bili vsi namestni vladarji v nemških mejnih po prebivalstvu pa slovanskih pokrajinah. — Grof Ratbod je vladal v sosednji Vzhodni Krajini. Ko ga je kralj odstavil, je nasledoval njegovo vazalstvo Karlman, njegov sin, ki se je istotako vezal z Rastislavom. Gundakar je za vojvodom Pabonom namestoval kralja v Gorotanu in je tudi hotel s Rastislavovo pomočjo samostojno zavladati.

Rastislav jih je podpiral, da bi oslabil nemškega kralja. Zato je pomagal upornikom le do gotove meje, ker ni niti maral, da bi se kdo preveč utrdil v deželah, ki jih je po tihem sam nameraval zasesti. Mejne grofije so bile po večini slovanske. Drugače si ne moremo razlagati, zakaj ni n. pr. tisto leto, ko je stopil izrazito na dan s svojo vseslovansko idejo, hotel pomagati Karlmanu zoper njegovega očeta. Vendar ker je bila Rastislavova neodvisnost slab zgled in potuha za vladohlepne mejne grofe in ker se nemško naziranje ni moglo spoprijazniti z mislijo, da bi bila kaka slovanska dežela kaj drugega kot nemška provinca, je grozila Rastislavu neprestano nemška državna vojska. Pri prvem spopadu l. 855. je Rastislav zmagal, a že l. 858. je zbral kralj Ludovik tri armade, katerih ena bi imela prodirati na Moravsko zoper Rastislava, druga ukrotiti Bodriče in tretja lužiške Srbe, a zaposlenost na Frankovskem je kralja to leto

zadržala. Rastislav je med tem širil svojo oblast po Slovenskem, in sicer je zasedel oni del Panonije, kjer je vladal Pribina l. 860. Pribina je v boju z Rastislavom poginil, Pribinov sin Karel pa je ubežal in šel l. 861. v Regensburg¹ prosit nemškega kralja pomoči zoper Rastislava. Karlman pa se je smel po dogovoru z Rastislavom utrditi v Vzhodni krajini in po Gorotanu. Karlmana je oče kaznoval, a mu zopet in zopet odpustil in mu izročil slovenske kraje, najbrž da bi prevzel sin z njim vred nalogo podvreči do dobra Moravsko in odstaviti rastočega in po nemških pojmih upornega Rastislava.

Zdaj je prišel čas Rastislavove slovanske misli, ker mu ni preostajalo drugega nego nasloniti svojo in svojih svobodo nase in na Slovane in ji oskrbeti poroštvo razvoja in obstoja.

Slovanska državna zveza.

Slavita, Pribina, vzajemni slovanski nastopi, Kocel, Svetopolk pa tudi Metod osvetljujejo Rastislavovo državno idejo in snovanje njegove slovanske državne zveze.

Slavita je bil češki knez. Njegovo stolno mesto je bilo Vitra. Njegova kneževina nedaleč od bavarske meje. Kjer končuje Češki les, dolgo gorovje, ki se dviguje kot bi hotelo zabraniti medsebojno zavist in stoletni srd Čehov in bavarskih Nemcev, izvira Lužnica. Danes se njeno povirje imenuje Nižje Avstrijsko in ko teče tod, pozablja svoje slovansko ime. Proti severu si koplje strugo, spotoma pogleda na Manhardgoro, in ko jo zapusti, se sreča z gradiščem. Še danes stoji ondi grad in nekdanje mesto bratovskih prepиров Vitra. Brata je izpodrinil in pregnal iz Vitre knez Slavita. Pregnanec je bežal v Prusijo in se zatekel k Čestiboru, enemu izmed sorbskih knezov. V prepir se je vmešal kralj Germanov Ludovik Nemški. Pomagal pregnanemu, ga zopet ustoličil in si zasigural zvestega vazala po načinu, kjer se prepirata dva, Nемец dobiček ima. Zdaj je moral bežati Slavita in zapustiti predmet svojih željâ, vlado v Vitri. Bežal je na Moravsko in se zatekel h knezu Rastislavu. Rastislav ga je sprejel ter s tem pokazal, da sprejema boj z Nemci in s tistimi Slovani, ki bi z Nemci držali ter podpirali nemško politiko; Slovanom slovanske protinemške smeri pa je razglasil s tem dejanjem svoje varstvo in zavezništvo.

(Dalje.)

¹ Arnulf Karola Debelega 887.

¹ Cf. Kós. Spomenica 116.